

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ТА ФІНАНСІВ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕСУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

на тему: Формування та використання оборотного капіталу
суб'єкта господарювання

Виконав: здобувач гр. 0513-ЕП-12стн-2

спеціальності 051 Економіка

ОПП «Економіка підприємства»

Сотнікова М.Д.

(прізвище та ініціали)

Керівник

Рачкован О.Д.

(прізвище та ініціали)

ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 Факультет економічних відносин та фінансів, заочна форма навчання
 Кафедра економіки та бізнесу
 Ступінь вищої освіти бакалавр
 Спеціальність 051 Економіка, ОПП «Економіка підприємства»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
проф. В.А. Гросул

«05» лютого 2024 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА
Сотнікової Марії Дмитрівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

Тема Формування та використання оборотного капіталу суб'єкта господарювання

Керівник Рачкован О.Д., к.е.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ДБТУ від «05» лютого 2024 року № 02-02/142

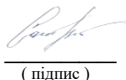
Термін подання роботи « 13 » червня 2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Етапи підготовки та захисту КРБ	Терміни виконання
1. Вибір студентом теми КРБ і подання заяви на кафедру; затвердження тем і призначення наукових керівників; складання і затвердження індивідуальних завдань на виконання КРБ	5 лютого-17 лютого
2. Підготовка вступу і першого розділу КРБ	19 лютого-8 березня
3. Підготовка другого розділу КРБ	11 березня- 12 квітня
4. Підготовка третього розділу КРБ, висновків, додатків, переліку використаних джерел	15 квітня – 10 травня
5. Подання студентом завершеної КРБ науковому керівнику для перевірки на плагіат та оформлення відгуку	13 травня – 24 травня
6. Попередній розгляд КРБ на комісії від кафедри	25 травня – 31 травня
7. Доопрацювання роботи, прийняття кафедрою рішення про допуск роботи до захисту в ЕК, оформлення та рецензування	1 червня – 12 червня
8. Захист КРБ в ЕК і присвоєння випускникам кваліфікації	13 червня – 24 червня

Дата видачі завдання «05» лютого 2024 р.

Здобувач

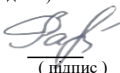

(підпис)

Сотнікова М.Д.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Рачкован О.Д.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Кількісні характеристики роботи: обсяг - 54 сторінки, 6 таблиць, 9 рисунків, список використаних джерел з 55 найменувань.

Актуальність. В сучасних умовах функціонування важливим аспектом стає формування та використання оборотного капіталу, який створює умови для забезпечення безперервної виробничої діяльності та підтримання платоспроможності підприємства. Саме цим фактом обумовлена актуальність обраної теми роботи.

Стислий огляд змісту. В роботі розглянуто теоретичні основи формування та використання оборотного капіталу суб'єкта господарювання; проведено аналіз формування та використання оборотного капіталу підприємства, а також зроблено напрями вдосконалення управління оборотним капіталом підприємства.

Реальність пропозицій. Пропозиції та рекомендації, що подані в роботі, дозволять підприємствам самостійно знаходити шляхи оптимізації структури оборотного капіталу; розробляти політику управління формуванням та використанням оборотного капіталу підприємства.

Апробація результатів дослідження. Сформульовані в кваліфікаційній роботі теоретичні узагальнення та практичні рекомендації спрямовані на процес управління оборотним капіталом суб'єкта господарювання.

Ключові слова: капітал, актив, основний капітал, оборотний капітал, фінансові ресурси, фінансування оборотного капіталу, управління оборотним капіталом, політика управління оборотним капіталом.

Quantitative characteristics of work: volume - 54 pages, 6 tables, 9 figures, references 55 titles.

Topicality. In modern conditions of operation, the formation and use of working capital is an important aspect, which creates conditions for ensuring continuous production activity and maintaining the company's solvency. It is this fact that determines the relevance of the chosen topic of the work.

Summary of the content. The paper examines the theoretical foundations of the formation and use of working capital of a business entity; an analysis of the formation and use of the working capital of the enterprise was carried out, as well as directions for improving the management of the working capital of the enterprise were made.

The reality of the proposals. The proposals and recommendations presented in the work will allow enterprises to independently find ways to optimize the structure of working capital; to develop a management policy for the formation and use of the company's working capital.

Approval of research results. The theoretical generalizations and practical recommendations formulated in the qualification work are aimed at the process of managing the working capital of the business entity.

Key words: capital, asset, fixed capital, working capital, financial resources, working capital financing, working capital management, working capital management policy.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ	7
1.1. Сутність та структура оборотного капіталу	7
1.2. Джерела формування оборотного капіталу	11
1.3. Методи управління оборотним капіталом	16
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ВОЛХОВ ЛТД»	21
2.1. Загальна характеристика ТОВ «Волхов ЛТД»	21
2.2. Аналіз структури та динаміки оборотного капіталу	26
2.3. Аналіз ефективності використання оборотного капіталу та її впливу на результати господарювання підприємства	34
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ТОВ «ВОЛХОВ ЛТД»	41
3.1. Шляхи оптимізації структури оборотного капіталу	41
3.2. Розробка політики управління формуванням та використанням оборотного капіталу	48
ВИСНОВКИ	53
ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ	55
ДОДАТКИ	61

ВСТУП

Володіючи певною кількістю ресурсів, підприємства намагаються якомога ефективніше їх використовувати: раціонально їх вкласти в активи, забезпечити оптимальне управління запасами, дебіторською заборгованістю та грошовими коштами, а також ефективно використовувати виробничі потужності. Все це має на меті не лише забезпечення стабільного функціонування, але й підвищення рентабельності бізнесу. У цьому контексті важливим аспектом стає формування та використання оборотного капіталу, який створює умови для забезпечення безперервної виробничої діяльності та підтримання платоспроможності підприємства.

Визначенню сутності оборотного капіталу присвячені роботи сучасних науковців, таких як Т.В. Дробошевська, І.С. Касапова, І.П. Косарева, П.В. Круш та Д.О. Мастюк, Н.І. Купріна, А.І. Сіфурова, Р.С. Сорока, Я.В. Тютюнник. Поняття та методи управління досліджені в роботах А.Г. Балдинюк, Т.В. Безбородової, И.А. Бланка, Н.А. Дегтяр, О.Г. Кірдіної, О.П. Пархоменко. Практичні аспекти управління висвітлені в роботах Ю.В. Дубей, И.З. Зеличенко, О.І. Іляш, О.О. Трофименко, В.О. Дмитренко, Ю.В. Карпенко та інших науковців.

Однак, постійна зміна економічної ситуації через різноманітні фактори, збільшення кількості ризиків і невизначеностей (політичні, економічні, екологічні тощо) потребує нових підходів до управління оборотним капіталом, які можуть бути виявлені лише через постійні дослідження. Крім того, кожна галузь має свої специфічні вимоги та виклики у сфері управління оборотним капіталом. Тому необхідні дослідження, що враховують ці особливості та пропонують адаптовані рішення.

Мета роботи полягає в розробці ефективних заходів управління формуванням і використанням оборотного капіталу підприємства на базі вивчення теоретичних та практичних аспектів проблеми з метою забезпечення стабільної фінансової діяльності підприємства.

Завдання дослідження:

- проаналізувати сутність поняття «оборотний капітал» та підходи до його структурування;
- систематизувати джерела формування оборотного капіталу;
- проаналізувати методи управління оборотним капіталом підприємства;
- надати характеристику ТОВ «Волхов ЛТД»;
- проаналізувати структуру та динаміку оборотного капіталу ТОВ «Волхов ЛТД»;
- проаналізувати ефективність використання оборотного капіталу та її вплив на результати господарювання підприємства;
- визначити та обґрунтувати шляхи оптимізації структури оборотного капіталу;
- розробити положення політики управління формуванням та використанням оборотного капіталу.

Об'єкт дослідження: управління оборотним капіталом ТОВ «Волхов ЛТД».

Предмет дослідження – інструменти та практики управління оборотним капіталом підприємства.

Методи дослідження. При проведенні дослідження використані загальнонаукові (аналіз та синтез, індукція та дедукція, системний підхід та порівняльний аналіз) та спеціальні методи дослідження (фінансовий аналіз, методи економічної статистики).

Наукова новизна результатів: систематизовані Основні аспекти політики управління оборотним капіталом підприємства.

Практична значимість результатів полягає в такому:

- запропонована система кредитних лімітів залежно від рівня платоспроможності клієнтів ТОВ «Волхов ЛТД»;
- розроблені критерії для переходу клієнтів між групами за рівнями платоспроможності;
- запропонований спосіб оптимізації запасів, застосування якого дозволить покращити структуру оборотних активів та забезпечити прийнятний рівень термінової платоспроможності.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

1.1. Сутність та структура оборотного капіталу

В практиці господарювання використовують два поняття, які тісно пов'язані між собою але мають суттєві відмінності, пов'язані з тривалістю використання, роллю у виробничому процесі та швидкістю обороту активів. Це основний та оборотний капітал. Вперше на цю різницю звернули увагу класики економічної теорії та політекономії, такі як Адам Сміт та Давид Рікардо, Дж. Мілль, К. Маркс які розглядали різні аспекти використання капіталу у виробництві та підкреслювали важливість розмежування між основним та оборотним капіталом для більш точного аналізу економічних процесів і ефективного управління ресурсами [47, 32, 31]. Тлумачення оборотного капіталу як частини виробничого капіталу, яка включає всі матеріальні та фінансові ресурси, які залучаються для забезпечення неперервності виробничого процесу, характеризує політекономічний аспект поняття. В цьому контексті оборотний капітал є необхідною складовою для обороту капіталу взагалі і для створення додаткової вартості.

Якщо розглядати капітал, як матеріалізовані в активах кошти [39, с. 16; 5, с. 103; 44, с. 189; 11, с. 205; 49, с.217; 35, с. 797; 12, с. 102; 10, с.80], то це буде характеризувати фінансовий аспект оборотного капіталу. В сучасній практиці розмежування активів на необоротний та оборотний зафіксовано у нормативних документах і стандартах бухгалтерського обліку, таких як Міжнародні стандарти фінансової звітності (IFRS) та національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку (П(С)БО), що дозволяє забезпечити прозорість фінансової звітності, полегшує аналіз фінансових показників та їх порівняння між підприємствами [36].

Потрібно зазначити, що між політекономічним та фінансовим аспектами не виникає протиріччя [26]. Зрозуміти сутність оборотного капіталу простіше у його порівнянні з основним. Основний капітал, який умовно можна назвати ще фіксованим

капіталом – це активи, які використовуються суб'єктом господарювання протягом тривалого часу, що охоплює багато операційних циклів (зазвичай це більше одного року) і поступово зношуються. Ці активи забезпечують технічну та матеріальну базу виробництва та включають засоби праці, які необхідні для створення продукту. Як правило, придбання довгострокових активів потребує суттєвих капіталовкладень і вони будуть повертатись підприємству не відразу, а поступово, частинами своєї вартості. Основні засоби, як правило, не змінюють своє місце в процесі виробництва і також не змінюють свій стан та форму за винятком змін в процесі зношування, які поступово відбуваються внаслідок їх експлуатації і враховуються через механізм амортизації, відображаючи втрату їхньої вартості та необхідність подальшого оновлення або заміни.

На противагу основному капіталу оборотний включає активи, які здатні швидко обертатися та використовуються в одному виробничому циклі. Вони швидко оновлюються змінюють свою форму (гроші перетворюються на сировину, сировина – на готову продукцію, яка знову перетворюється на гроші) та забезпечують безперервність діяльності.

У більшості галузей економіки як основний, так і оборотний капітал є необхідними для ефективного функціонування підприємства. Проте є деякі специфічні випадки, де один з видів капіталу може мати мінімальне значення або бути відсутнім. Наприклад, стартапи та компанії у сфері програмного забезпечення можуть починати свою діяльність без значних вкладень в основні засоби. Головні витрати можуть бути пов'язані з придбанням програмного забезпечення та комп'ютерної техніки. Однак є поточні витрати, пов'язані з витратами електроенергії, сплатлю зарплати фахівцям, оплатою комісій за банківські послуги тощо. Компанії, що надають консалтингові, юридичні, бухгалтерські та інші послуги, також можуть обходитися мінімальними вкладеннями в основні засоби, працюючи в орендованих офісах або навіть віддалено. В той же час, великі інфраструктурні та енергетичні проекти вимагають значних інвестицій в основні засоби (електростанції, мережі, дороги), але після завершення будівництва поточні витрати можуть бути відносно невеликими (рис. 1.1). В деяких випадках, особливо при вирощуванні багаторічних

культур або у тваринництві, основні вкладення зосереджуються в основних засобах (земля, будівлі, техніка), тоді як потреба в оборотному капіталі може бути меншою.

Однак, хоча і існують галузі та специфічні випадки, де один з видів капіталу може мати менше значення, повністю обійтися без основного або оборотного капіталу неможливо. Обидва види капіталу взаємодіють та доповнюють один одного, забезпечуючи не тільки стабільність і ефективність господарської діяльності, але навіть саму можливість такої.

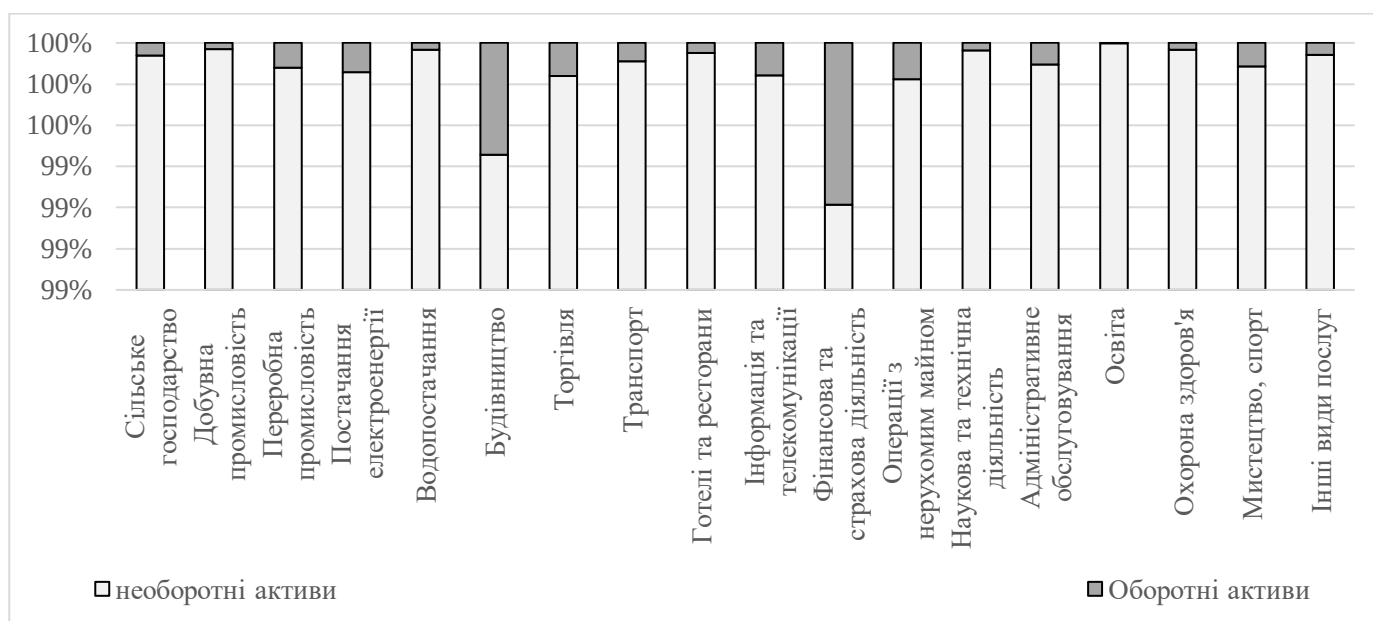

Рис. 1.1 Структура активів підприємств за галузями економіки (побудовано автором за [38])

Оборотний капітал включає різноманітні компоненти, які необхідні для забезпечення безперебійності операцій підприємства. Ці компоненти відображають різні стадії виробничого процесу і циклу обігу коштів у бізнесі. Логічним початком бізнесу є грошова форма активів, які підприємство використовує для придбання та оплати складових оборотного капіталу, зокрема запасів.

Запаси (сировина, матеріали) є першим етапом виробничого процесу. Це форма активів в якій підприємство зберігає необхідні матеріали для виробництва товарів або надання послуг. Вони є основою для подальшого перетворення у готову продукцію. Незавершене виробництво включає в себе вироби або компоненти, які перебувають

на різних стадіях виробництва і ще не готові до випуску на ринок. Це можуть бути напівфабрикати або частково виготовлені вироби. Незавершене виробництво є однією з можливих стадій кругообігу капіталу, але не є обов'язковою для всіх типів бізнесів або виробництв. Ця стадія виникає тоді, коли виробництво товарів або послуг проходить кілька етапів до завершення. Наприклад, автомобілі або машини потребують кількох етапів збирання компонентів перед тим, як вони стануть готовими до продажу. В харчовій або в обробній промисловості виробництво може включати кілька етапів обробки або пакування, і продукт може бути частково готовим на кожному етапі. Проте у ряді сфер бізнесу, особливо в сфері послуг чи в інтернет-торгівлі обсяг незавершеного виробництва може бути відсутній або мінімізований. Наприклад, в інформаційних технологіях або консалтинговій сфері, де продукти та послуги зазвичай надаються без необхідності фізичного виробництва.

Товари або послуги, які повністю готові для продажу або використання клієнтами представляють собою готову продукцію. Це може бути продукція, яка готова до відправлення на склад для подальшого розподілу, зберігається на складі, або вже відвантажена клієнтам.

Нарешті, на стадії реалізації продукції підприємство або отримує гроші від клієнтів у формі оплати за продані товари або надані послуги, або створюється дебіторська заборгованість, яка відображає суми, які клієнти зобов'язані заплатити за поставлені товари або надані послуги. Вона є частиною активів підприємства, яка повинна бути оплачена в майбутньому. Загалом, чим більший обсяг дебіторської заборгованості, тим більше грошей повинно надійти від клієнтів до підприємства в майбутніх періодах, що буде забезпечувати його перспективну платоспроможність. Грошові кошти, у свою чергу, є життєво важливим ресурсом для підприємства, оскільки вони потрібні для покриття нагальних витрат, забезпечення ліквідності та здійснення ділових операцій. Гроші можуть бути використані на поповнення запасів, погашення зобов'язань перед постачальниками, інвестиції в розвиток бізнесу або інші потреби, що забезпечують сталість фінансового стану підприємства.

Розгляд оборотного капіталу з точки зору забезпечення ліквідності, покриття витрат чи погашення зобов'язань характеризує управлінський підхід до розуміння

його суті, який більше зосереджений на ефективному управлінні оборотним капіталом з метою оптимізації виробничих процесів, зменшення витрат та мінімізації ризиків [25; 3; 52, с. 160; 22].

Незважаючи на спільні риси усіх складових оборотних активів, вони мають певні відмінності, які можуть бути систематизовані в різних класифікаціях [35, с. 799]. Наприклад, за строками обороту (термінами використання) оборотні активи можуть бути короткостроковими (споживаються протягом одного облікового періоду) або довгостроковими (можуть залишатися на балансі підприємства понад один обліковий період, але які все одно можуть бути конвертовані в грошові кошти або використані у виробничому процесі. Наприклад, запаси на складі, які можуть бути утримані на складі протягом більше року). За функціональним призначенням можна виділити фінансові оборотні активи (грошові засоби та еквіваленти) та операційні оборотні активи (запаси, дебіторська заборгованість, інші оборотні активи, які використовуються у виробничому процесі). Важливе значення має поділ оборотних активів за ступенем ліквідності. До ліквідних оборотних активів, які можуть бути використані для погашення зобов'язань в короткі терміни без змін або з швидкою зміною форми (готівка, еквіваленти готівки, короткострокові фінансові вкладення, що можуть бути швидко конвертовані в гроші) та неліквідні оборотні активи (запаси, які можуть потребувати часу на їх конвертацію в грошові кошти, такі як незавершене виробництво або запаси сировини).

Класифікація оборотних активів є важливим елементом фінансового управління підприємством, оскільки дозволяє ефективно управляти фінансовими ресурсами та оптимізувати їхнє використання.

1.2. Джерела формування оборотного капіталу

Підприємство, формуючи свої активи залучає кошти з різних джерел. Тож оборотний капітал (або оборотні активи, як матеріалізована форма капіталу) також може формуватися з різних джерел, таких як власні фінансові ресурси підприємства, залучення позик, фінансування за рахунок підприємницьких кредитів або фінансові

інструменти, які дозволяють збільшити оборотний капітал [46, с. 70; 29].

Одним з основних джерел фінансування оборотного капіталу є власні фінансові ресурси підприємства. По-перше, це акціонерний капітал, тобто частина засобів підприємства, яка представлена внесками його власників (акціонерів). Ці кошти можуть бути використані для фінансування будь-яких потреб підприємства, включаючи оборотний капітал. По-друге, це грошові кошти – кошти, які підприємство має на рахунках у банках, наявні гроші у готівковій формі, а також фінансові інвестиції, доступні для використання в оперативних потребах. Потрібно зазначити, що різні форми фінансових ресурсів можуть бути більш чи менш доречними для вирішення задач підприємства. Так, гроші, які наразі перебувають у підприємства в касі або на рахунках у банках використовуються для забезпечення оплати підрядників, закупівлю матеріалів та інших оперативних витрат. Заощадження і накопичення підприємства використовують для фінансування запасів та незавершеного виробництва, зокрема оплату робочої сили та на інші витрати, пов'язані з виробничим процесом. Зазначимо, що заощадження також накопичуються на рахунках у банках, тож чітко розмежувати напрямки їх використання достатньо важко, це можна зробити у рамках управлінського обліку через формування різноманітних фондів (фонду оплати праці, фонду розвитку тощо). Наразі підприємства не часто використовують фондний підхід до управління фінансами та потреби фінансуються зазвичай в порядку їх виникнення та за наявності коштів на рахунку. Як альтернативу накопиченню підприємство може розміщувати кошти у різних фінансових інструментах, таких як короткострокові цінні папери чи депозити. Ці інвестиції можуть бути легко реалізовані як для покриття поточних витрат, так і для фінансування виробничої частини оборотного капіталу (виробничих оборотних фондів).

Використання власних фінансових ресурсів для фінансування оборотного капіталу дозволяє підприємству зберігати контроль над своїми фінансами, уникати залучення додаткових фінансових зобов'язань і зменшувати ризики, пов'язані з витратами на відсотки та іншими витратами, пов'язаними з зовнішнім фінансуванням.

Втім, власних коштів зазвичай недостатньо для фінансування всього обсягу активів, тому підприємства активно використовують різного роду позикові кошти для покриття потреб в оборотному капіталі. Ці позикові кошти можуть бути залучені на різних умовах залежно від потреб і можливостей підприємства. Серед джерел фінансування оборотного капіталу вагоме місце займають банківські кредити. Підприємства можуть отримувати короткострокові або довгострокові кредити від комерційних банків для покриття оборотного капіталу. Умови кредитів, такі як процентна ставка, строк погашення, забезпечення, можуть варіюватися від банку до банку і від конкретної угоди до угоди. Зазначимо, що оборотний капітал зазвичай фінансується за рахунок короткострокових кредитів, оскільки швидкий оборот дозволяє швидко отримати доходи та накопичити власні кошти для подальшого здійснення діяльності.

Залучення кредитних коштів є достатньо дорогим джерелом для підприємств. За даними Національного банку України середня процентна ставка по кредитах станом на квітень 2024 року становила 17,6%. Це означає, що бізнес має працювати з рентабельністю не менше, ніж 17,6% для того, щоб залучення кредитних коштів було ефективним. А з урахуванням необхідності покрити інші додаткові платежі, пов'язані з кредитом, як то комісії, страхування, адміністративні витрати, а також ризики, пов'язані з можливою неплатоспроможністю та змінами ринкових умов, то рентабельність має бути вищою.

Також звернемо увагу на різницю у відсоткових ставках по регіонах (рис. 1.2). Менші відсоткові ставки встановлені в регіонах, що більшою мірою потерпають від війни. Це Луганська, Херсонська, Харківська область. Але найнижчий середньозважений відсоток по кредитах зафіксований у Києві та Київській області. Однак реально отримати кредити у регіонах, де є підвищені ризики перетікання можливих бойових дій в активні, наразі надзвичайно важко.

На сьогодні в Україні діє програма пільгового кредитування бізнесу «5-7-9», яка передбачає часткову компенсацію відсотка по кредиту банкам державою за підприємців. Ця програма передбачає можливість фінансування і оборотного капіталу підприємств малого та середнього бізнесу. Станом на грудень 2023 року до

програми доєдналось 45 банків. Це значно здешевлює вартість залучення коштів для підприємств [34].

Найчастіше підприємства використовують в якості джерела фінансування оборотних активів кредиторську заборгованість, яка забезпечує підприємствам необхідну фінансову гнучкість і ресурси для нормальної діяльності без необхідності великих витрат на сплату за отримані товари чи послуги негайно.

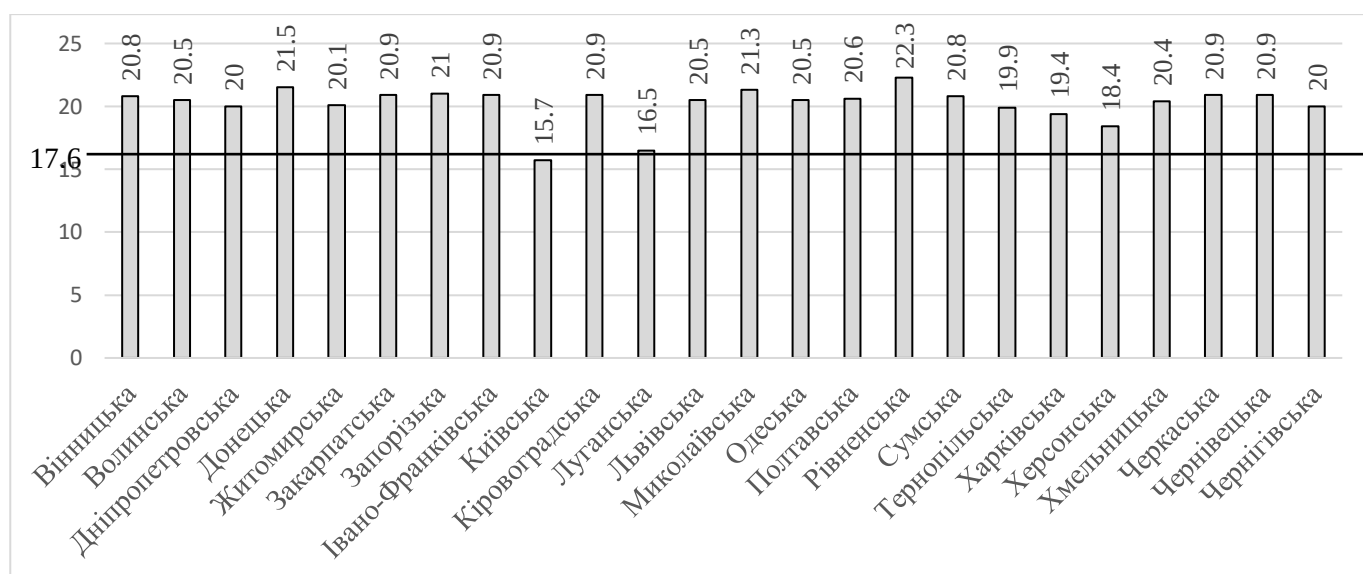

Рис. 1.2 Процентні ставки за новими кредитами станом на кінець квітня 2024 року (побудовано автором за [51])

Кредиторська заборгованість дозволяє підприємству використовувати товари чи послуги, не сплачуючи за них негайно, що звільняє грошові ресурси для інших потреб. При правильному управлінні підприємство може регулювати часові інтервали між отриманням товарів чи послуг і їх сплатою, що забезпечує оптимальний розподіл коштів у часі. Великою перевагою порівняно з банківським кредитуванням є відсутність додаткових фінансових витрат, пов'язаних з виплатою відсотків. До поточних зобов'язань поряд з кредиторською заборгованістю може бути прирівняна емісія короткострокових комерційних паперів, таких як векселі чи облігації. Однак, цим джерелом важко скористатись невеликому бізнесу, оскільки зазвичай емісія цінних паперів пов'язана з певними складнощами. Як мінімум, можливість випуску цінних паперів має бути передбачена в статуті підприємства і

узгоджена зборами засновників чи акціонерів.

Крім джерел фінансування, пов'язаних з урівноваженням пасивів та активів балансу, підприємство може за необхідності перетворювати одні форми активів на інші, більш ліквідні. Так, банківські установи мають в арсеналі пропозицій таку послугу як факторинг. Це фінансовий інструмент, при якому підприємство може продати свої дебіторські вимоги (наприклад, невиконані рахунки) факторинговій компанії за знижену ціну, отримуючи негайний доступ до грошових коштів. Факторинг дозволяє підприємству швидко отримувати необхідні кошти без очікування на оплату від клієнтів.

В якості джерела фінансування оборотного капіталу може розглядатись навіть лізинг через механізм вивільнення коштів з фінансування необоротного капіталу: оренда зменшує потребу у сплаті великих сум за придбання необоротних активів, що дозволяє зберігати більше грошових ресурсів для покриття потреб оборотного капіталу.

Залучення коштів для фінансування оборотного капіталу з різних джерел, їх комбінування, визначається потребами кожного конкретного підприємства та низкою факторів, що визначають їх доступність для підприємств. По-перше, суттєва відмінність спостерігається в потребі та фінансуванні оборотного капіталу залежно від галузі. Для підприємств з тривалим виробничим циклом (наприклад, важка промисловість, будівництво) потрібно більше часу для перетворення сировини в готову продукцію і отримання виручки. Вони можуть мати більші потреби у фінансуванні оборотного капіталу, оскільки кошти тривалий час залишаються в обороті. Натомість, у роздрібній та оптовій торгівлі операційний цикл зазвичай коротший, оскільки товар швидше переходить від постачальника до кінцевого споживача. Це зменшує потребу у фінансуванні оборотного капіталу в порівнянні з виробничими підприємствами. Створювати нерівномірні потреби в оборотному капіталі протягом року можуть сезонні коливання попиту і пропозиції, що характерно для сільського господарства чи торгівлі сезонними товарами. В переробній промисловості, підприємства, пов'язані з переробкою сільськогосподарської продукції, також можуть стикатися з сезонністю, яка впливає на обсяги сировини і

виробництво, що вимагає відповідного фінансування для забезпечення безперебійної діяльності у пікові періоди.

По-друге, потреба в оборотному капіталі залежить і від характеру взаємовідносин з клієнтами. Підприємства, що займаються розробкою, виробництвом та постачанням продуктів і послуг у сфері машинобудування, електроніки, програмного забезпечення часто співпрацюють з великими клієнтами чи державними установами, де умови контрактів можуть передбачати тривалі періоди оплати, наприклад, 60, 90 чи навіть більше днів. Через такі умови таким підприємствам необхідно залучати додаткові фінансові ресурси для підтримки поточної операційної діяльності, тож їх потреба в оборотному капіталі буде вищою, ніж в інших галузях.

По-третє, різні підприємства мають різні можливості щодо доступу до ресурсів. Наприклад, банки неохоче кредитують малі і середні підприємства, оскільки вбачають в цьому значні ризики, тому невеликий бізнес змушений шукати альтернативні джерела фінансування. Великі компанії навпаки, можуть користуватися ширшим спектром фінансових інструментів, включаючи корпоративні облігації, комерційні папери і міжнародні кредити, що дозволяє їм оптимально фінансувати свій оборотний капітал.

Тож питання вибору джерел фінансування оборотних активів вирішується залежно від потреб підприємства, його характеристик та наявності фінансових ресурсів на ринку.

1.3. Методи управління оборотним капіталом

Для досягнення високої ефективності господарської діяльності потрібно докладати цілеспрямованих зусиль, пов'язаних з плануванням, оптимізацією, контролем усіх сфер діяльності. Не виключенням є і оборотний капітал, який забезпечує безперебійність роботи, поточну та перспективну платоспроможність підприємства. Ефективне управління оборотним капіталом є важливим фактором для забезпечення стабільності та рентабельності підприємства.

Напрями управління оборотним капіталом підприємства можна розбити на дві

складові, одна з яких пов'язана з розміщенням коштів в активах, а друга – з джерелами залучення фінансових ресурсів для формування цих активів [54; 37, с. 231]. Вони мають розглядатись у єдності, оскільки вплив на одну складову впливатиме і на іншу. Комплексний підхід до управління оборотними активами представлений І. Бланком та І. В. Перезовою [6, 42]. Автор чітко визначає першим етапом управління необхідність реалізації аналітичних процедур щодо стану, структури та ефективності використання оборотного капіталу у попередньому періоді. Наступним кроком І. Бланк виділяє необхідність визначити принципи, відповідно до яких будуть формуватися оборотні активи. Ці принципи мають бути конкретними та використовуватись в якості критеріїв для прийняття рішень. Наприклад, підприємство може встановити для себе граничне співвідношення необоротних та оборотних активів. Наприклад, оборотні активи мають становити не менше 60% і не більше 80% від загальних активів підприємства. Відповідно до цього правила мають прийматись усі управлінські рішення. Якщо складається ситуація, коли рішення може виходити за межі встановлених лімітів, то потрібно ретельно зважити наслідки такого рішення з урахуванням тих потреб, під які приймалися критерії. Наприклад, підприємство може закупити партію продукції за вигідною ціною, але при цьому частка оборотних активів після купівлі може перевищити встановлену межу 85%. В такій ситуації потрібно перевірити, як рішення відіб'ється на ліквідності підприємства, перевірити за даними оперативного обліку наявність та суми термінових зобов'язань до погашення, і якщо поточні фінансові загрози відсутні, підприємство може піти на відхилення від принципу. Але в більшості випадків рішення підпорядковуються прийнятим правилам. Аналогічно можна підійти до встановлення інших принципових обмежень. Наприклад, підприємство вирішило, що має забезпечувати мінімальний рівень коефіцієнта поточної ліквідності на рівні не менше 1,5, тобто оборотні активи мають бути в 1,5 рази більшими за поточні зобов'язання. Всі рішення мають розглядатись через призму цього принципу. Це може стосуватись тривалості обороту оборотних активів чи їх окремих складових, тривалості зберігання запасів на складі і таке інше.

Рішення має стосуватись і загальної суми оборотних активів, яка буде

визначатись виходячи з планових обсягів виробництва, тривалості операційного циклу та рівня бажаного рівня захисту від несподіванок шляхом створення страхових резервів.

Оборотні активи складаються з різних компонентів, які забезпечують поточну діяльність підприємства. Їх умовно можна розділити на постійну та змінну частини, що відображають різний характер їх використання та необхідність у них для забезпечення безперебійної роботи підприємства [4, 6].

Постійна частина оборотних активів – це та частина активів, яка постійно потрібна підприємству для здійснення своєї операційної діяльності. Основними компонентами постійної частини оборотних активів є мінімальні виробничі запаси (сировина та матеріали, які завжди повинні бути на складі для підтримки безперервного виробничого процесу), мінімальний обсяг готової продукції, необхідний для забезпечення безперебійних поставок споживачам, додаткові запаси сировини, матеріалів або готової продукції, які зберігаються на випадок непередбачених обставин (затримки поставок, збільшення попиту тощо), грошові кошти, необхідні для здійснення поточних платежів, виплати зарплати, покриття невеликих операційних витрат [6].

Змінна частина оборотних активів – це та частина активів, яка змінюється в залежності від обсягів виробництва, продажу та інших операційних факторів. Вона включає активи, потреба в яких зростає або зменшується залежно від поточної діяльності підприємства. В періоди збільшення обсягів діяльності підприємство додатково закупає сировину та матеріали, можуть змінюватись обсяги готової продукції на складі, обсяги дебіторської заборгованості тощо [6].

Підприємство може використовувати різні підходи до фінансування цих частин оборотних активів [40]. В бажанні зменшити ризики ліквідності підприємства можуть застосовувати консервативний підхід, який передбачає фінансування більшої частини оборотних активів (включаючи постійні та змінні) за рахунок довгострокових джерел фінансування, а саме власного капіталу або довгострокових кредитів або інших довгих зобов'язань. Більш ризиковий підхід, «агресивний» допускає фінансування більшої частини оборотних активів, включаючи постійну частину, за рахунок

короткострокових джерел фінансування. Це дозволяє знизити витрати на фінансування (короткострокові зобов'язання часто мають нижчі витрати на обслуговування), але збільшує ризики ліквідності.

Найбільш виважений підхід, «помірний», поєднує елементи консервативного та агресивного підходів, що дозволяє зберегти баланс між ризиками та витратами на фінансування, забезпечуючи фінансову стабільність та гнучкість. При такому підході постійна частина оборотних активів фінансується за рахунок довгострокових джерел, тоді як змінна частина – за рахунок короткострокових.

Вибір стратегії фінансування залежить від фінансової ситуації, ринкових умов та суб'єктивних переконань керівників підприємств [8, с. 126]. Підприємства з сильною фінансовою позицією можуть дозволити собі більш агресивний підхід, тоді як підприємства з обмеженими ресурсами можуть бути вимушені обирати консервативний підхід.

Управління оборотними активами впливає і на ліквідність підприємства. Змінюючи склад активів, збільшуючи чи зменшуючи активи в окремих елементах, підприємство може регулювати рівень своєї платоспроможності. Для управління грошовими потоками використовують метод їх бюджетування, тобто детального планування та контролю надходжень та витрат. Для тимчасового розміщення надлишкових грошових коштів з метою отримання додаткового доходу підприємство може застосовувати різноманітні інвестиційні стратегії та використовувати короткострокові фінансові інструменти. Для зниження витрат на утримання запасів використовуються методи визначення оптимального замовлення та частоти поставок, just-in-time, Kanban, нормування [2, 43]. Для визначення оптимальної структури запасів використовуються методи їх класифікації, такі як ABC-аналіз, який дозволяє визначити найбільш цінні групи запасів, на які варто звертати найбільшу увагу. Також застосовується XYZ-аналіз, що допомагає класифікувати запаси за стабільністю споживання [8, с. 128]. Метод MRP дозволяє планувати матеріальні потреби, визначати, які матеріали і в якій кількості потрібні для виробництва. До методів управління запасами можна віднести і облікові методи порядку використання матеріалів: LIFO передбачає пріоритет при запуску у виробництва матеріалів, що

надійшли останніми, FIFO – тих, що надійшли першими, середньозваженого – який дозволяє усереднити вартість матеріалів, що надійшли у різні періоди.

Можна говорити про окремий механізм управління дебіторською заборгованістю, який для досягнення оптимального розміру дебіторської заборгованості та недопущення прострочених заборгованостей має забезпечувати реалізацію таких заходів як аналіз кредитоспроможності клієнтів перед наданням їм товарів чи послуг у кредит, що включає методи перевірки їх ділової репутації за відкритими реєстрами, фінансового аналізу їх звітності, банківських рекомендацій та інших показників; встановлення кредитних лімітів, використання знижок за дострокову оплату, що спонукає клієнтів платити раніше [48]. Юридичне забезпечення гарантій передбачає встановлення чітких умов кредиту, включаючи строки платежів, відсотки за прострочення та інші умови. Організаційні методи управління пов'язані з регулярним моніторингом дебіторської заборгованості, використанням спеціалізованого програмного забезпечення для управління, своєчасну інкасацію заборгованості. Економічні методи вилучення коштів з простроченої дебіторської заборгованості включають реструктуризацію боргу, використання послуг факторингу (продаж дебіторської заборгованості фінансовій установі (факторинговій компанії), що дозволяє швидко отримати грошові кошти та зменшити ризик неплатежів), стягнення застави, передбаченої укладеними договорами.

Таким чином, оборотний капітал є невід'ємною умовою здійснення ефективного господарського процесу поряд з основним капіталом. Потреба підприємств в оборотному капіталі залежить від особливостей галузі, які визначають тривалість технологічних процесів та операційного циклу, від інтенсивності попиту, від особистих знань менеджерів, що приймають управлінські рішення.

Загальна схожість характеристик участі у господарському процесі не робить оборотні активи однорідними, кожна група має свої особливості та місце в кругообігу, що забезпечує безперервність виробництва, та потребує використання своїх специфічних методів управління на різних етапах: фінансування та структурування – на етапі залучення, оптимізації – на етапі використання.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ВОЛХОВ ЛТД»

2.1. Загальна характеристика ТОВ «Волхов ЛТД»

Діяльність підприємства ТОВ «Волхов ЛТД» розпочалась з реєстрації у 1994 році та внесків засновників в статурний капітал підприємства в пропорції 55% та 45%. Загальна сума статутного капіталу була сформована в розмірі 4942 тис. грн.

З плином часу власники поза межами початкового статутного капіталу додали ще 6150 тис. грн., які були витрачені на розвиток підприємства: закупівлю обладнання та дофінансування оборотних активів. Ця сума відображається у складі власних коштів як інший додатковий капітал.

Тривала історія існування підприємства вказує на його стабільність і досвід на ринку. Підприємство з більшою чи меншою ефективністю здатне адаптуватися до ринкових змін і підтримувати конкурентоспроможність. Воно максимально зосереджене на власній операційній діяльності, без інвестицій у інші підприємства. Це дозволяє концентрувати ресурси на основному бізнесі, але в умовах відсутності диверсифікації підвищує ризики власників.

Діяльність підприємства пов'язана з випічкою здобного печива, та класифікується за КВЕДом 10.71. У перші роки своєї діяльності підприємство займалося випіканням базових сортів печива і досягло в цьому досконалості. З роками підприємство розширювало асортимент, додаючи нові сорти печива. На сьогоднішній день асортимент продукції ТОВ «Волхов ЛТД» включає більше 20 видів печива і кексів, серед яких особливо популярні такі:

- вівсяне печиво, що випікається за авторським рецептом та має аромат кориці,
- печиво осіннє, що має яскравий смак ванілі;
- печиво «Союзне», яке поєднує у собі бісквіт та присмак повидла з яблук;
- пряники горіхові з подрібненим арахісом;
- печиво «Празьке», що поєднує смак абрикосового повидла та шоколадного

бісквіту;

- пряники з яблучним повидлом;
- кукурудзяне печиво, що має смак смак кукурудзяних паличок;
- карамельне печиво «Американо»;
- печиво «Забава», що має аромат лимону.

Вся продукція випікається за авторськими рецептами, які стали до смаку багатьом споживачам і є витребуваними протягом більше 28 років. Аналіз пошукових запитів у Google показує більш активний запит у Запорізькій, Харківській, Дніпропетровській та Одеській області, у Києві (Додаток А). В інших регіонах запитів було менше, але є очікування на збільшення попиту через велику чисельність внутрішньо переміщених осіб, які шукають зараз і будуть шукати далі знайомі улюблені смаколики. Підприємство вже зараз представлене в Полтавській та Сумській області. На ринок Києва та Дніпропетровська підприємство вийшло у 2020 році після ретельних досліджень та аналізу перспективності такого кроку, який провела зовнішня компанія 4E Consulting.

Терміни зберігання на бісквітні печива встановлені 30 діб, на більш сухі пісочні чи пряничні – 60 діб. Цього терміну достатньо, щоб мати можливість доставляти продукцію по всій території України без втрати смакових якостей та з збереженням безпечності продукту.

Виробництво печива відбувається відповідно до сучасних технологічних стандартів. Застосовуються автоматизовані лінії для змішування та формування тіста, пічі для пекарських процесів, а також спеціалізоване обладнання для упакування та логістики. Печиво фасується в гофроящики по 3 кг. («Союзне», «Празьке»), по 4 кг («Вівсяне», «Кукурудзяне»), по 3,5 кг («Забава»), в кондитерську скриньку з екраном по 2 кг. (Американо).

Підприємство реалізує продукцію через роздрібні мережі різного масштабу: від сільських невеличких крамничок до великих супермаркетів. Для забезпечення контактів з замовниками та постачальниками підприємство має сайт-візитівку за покликанням <https://volhov-pkp.com.ua/uk>, однак його наповнення потребує доопрацювання: інформації представлено мало, сайт не яскравий, достатньо сухий в

оформленні та наповненні, хоча інформація оновлюється і на ньому представлені оперативні дані по поточному асортименту та цінах на продукцію. Також підприємство має сторінку Facebook, однак робота з сторінкою не ведеться. На ній є одна новина, яка датується 2022 роком. На нашу думку – це стратегічна помилка, оскільки більш активна представленість в мереж Інтернет могла б забезпечити підприємству більші продажі як в Харкові, так і в інших регіонах. Комунікація ведеться переважно з замовниками – посередниками, а не з кінцевими споживачами, які забезпечують попит на продукцію підприємства.

Не зважаючи на не дуже активну маркетингову діяльність динаміка доходів є позитивною, а динаміка чистого прибутку нестабільною. За два роки підприємство збільшило суму чистого доходу на 16217 тис. грн., з яких сума збільшення становила +386 тис. грн. у 2022 році та 127631 тис. грн. у 2023 році (рис. 2.1). Порівнюючи темп приросту, який становив у 2022 році +15,34%, з темпами інфляції, яка становила у 2022 році 126,6% в середньому по економіці та 134,4% для продуктів харчування [51], можна зрозуміти, що фізичні обсяги реалізації суттєво не змінились, а можливо і трохи скоротились. У 2023 році ситуація була інакшою: приріст чистого доходу становив +48,56%, а інфляція в цілому по економіці складала 105,1%, а по продуктах харчування 104,0%. Тож очевидний реальний приріст у фізичних обсягах. Навіть якщо підприємство підвищило ціни у 2023 році в якості реакції на зміни цін у 2022 році, все одно загальний приріст 71,35% покриває сукупну інфляцію за період 139,78% від бази, за яку ми прийняли грудень 2021 року.

Динаміка собівартості була також позитивною, хоча і не такою інтенсивною (+14,63% у 2022 році та 43,32% у 2023 році), що в цілому характеризує не просто стабільність виробництва, оскільки питома вага собівартості в чистому доході змінилась несуттєво, але і здатність до економії витрат. Частка собівартості в чистому доході зменшилась з 83,44% до 80%, що ми характеризуємо позитивно за умови, що не було змін в якості продукції в гірший бік.

Зменшення в структурі чистого доходу витрат на виробництво автоматично підвищує частку валового прибутку (з 16,56% до 20,00%), і, відповідно, показник рентабельності виробництва.

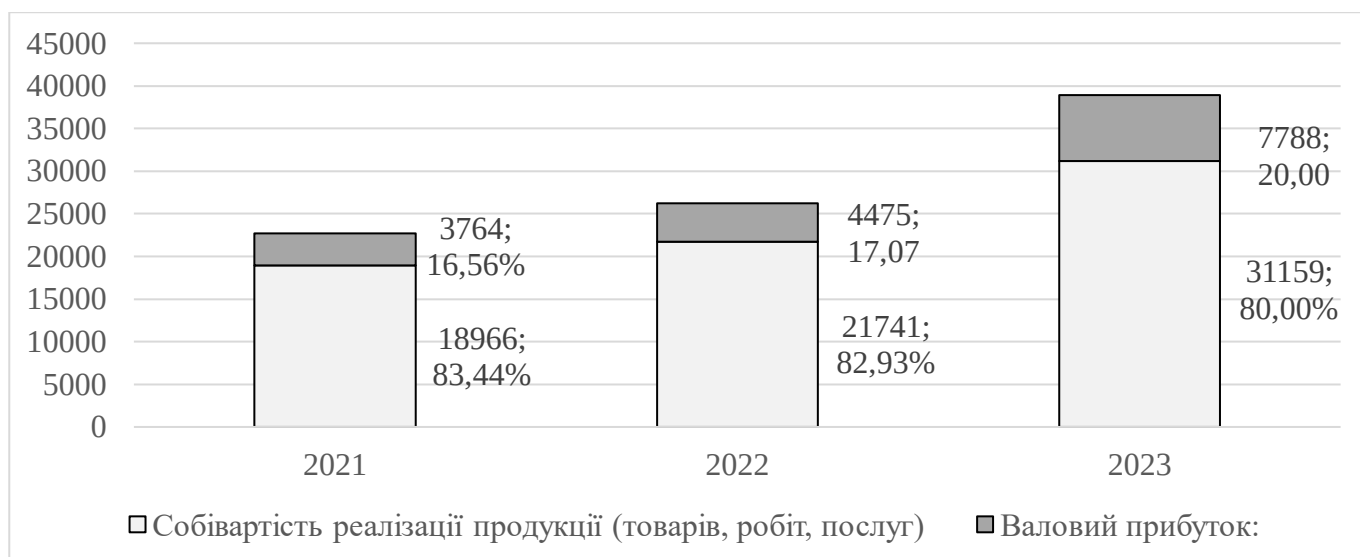

Рис. 2.1 Динаміка та співвідношення доходу, витрат та валового прибутку
ТОВ «Волхов ЛТД»

Рентабельність виробництва збільшилась на 0,75 процентних пункти у 2022 році та ще на 4,41 процентних пункти у 2023 році (Додаток Б). Зростання рентабельності є наслідком збільшення доходів та відносного зменшення витрат: підприємство у 2023 році впровадило режим економії електроенергії, стала меншою чисельність персоналу, тобто в структурі собівартості зменшились витрати на оплату праці. По показниках рентабельності операційної діяльності, рентабельності активів та рентабельності власного капіталу у 2022 році спостерігалось зменшення розрахункових значень, а у 2023 році відновлення до рівня 2021 року, що свідчить про адаптацію підприємства до нових умов господарювання. Зазначимо, що показник рентабельності операційної діяльності є значно нижчим за рентабельність виробництва. Зазвичай, менший рівень рентабельності є обґрунтований, бо собівартість не враховує витрати, пов'язані з адміністративною та збутовою роботою, але вони є невід'ємною частиною операційної діяльності підприємства. Адміністративна робота забезпечує поєднання всіх видів ресурсів — фінансових, матеріальних, трудових та інформаційних, сприяючи їх ефективному використанню та досягненню загальних цілей підприємства. Збутова робота пов'язана з просуванням продукції на ринок, комунікацією зі споживачами та партнерами, а також організацією продажів, що безпосередньо впливає на обсяги реалізації та

доходи підприємства. Але у ТОВ «Волхов ЛТД» такі операційні витрати «з'їдають» майже весь прибуток від виробничої діяльності, значення показника дорівнювало у 2021 році 2,01%, у 2022 році 1,32%, а у 2023 році 1,58%.

Приблизно на такому ж рівні утримувалась рентабельність активів, розрахована по сумі чистого прибутку. Оскільки підприємство не має суттєвих фінансових чи інших доходів та витрат, що не пов'язані з операційною діяльністю, прибуток від звичайної діяльності мало відрізняється від прибутку від операційної діяльності, а 18% податку на прибуток на невеликих сумах сильно не змінює базовий показник. Тож підприємство, вклавшись в активи, отримує на них прибуток в розмірі від 1,44 до 2,32 копійки залежно від періоду дослідження. А оскільки активи придбані майже повною вартістю за власні кошти, тож рентабельність власного капіталу також мало відрізняється від рентабельності активів.

Не зважаючи на складні умови, пов'язані з високою небезпекою нищення майна, зменшенням кількості населення в Харкові, у 2023 році підприємство змогло відновитись та навіть перевершити рівень 2022 року. Підприємство змогло так організувати діяльність, що ефективність використання його ресурсів стала вищою. Збільшилась фондovіддача основних засобів на 1,77 грн. та продуктивність праці на 292 тис. грн. В динаміці більш інтенсивно зросла продуктивність праці (+76,75%) ніж фондovіддача (+57,10%) (табл. 2.1). Це означає, що підприємство змогло оптимізувати процеси виробництва та підвищити ефективність роботи персоналу, але ще не досягло максимальної ефективності використання основних засобів.

Підприємство забезпечує конкурентоспроможний рівень заробітної плати, який збільшився у 2023 році на 2560 грн. Зауважимо, що середні заробітні плати в Харківській області наразі є нижчими, ніж по Україні в цілому, а у 2022 році підприємці критично знижували зарплати через великі простой. Збільшення зарплат у 2023 році стало можливим через економію фонду оплати праці внаслідок скорочення персоналу на 11 працівників та зростання доходів, що є основним джерелом виплати заробітної плати. Загальний фонд оплати праці збільшився, однак зарплатоємність продукції зменшилась: в кожній гривні доходу міститься 31 копійка витрат на оплату праці у 2022 році і на 9 копійок менше у 2023 році.

Таблиця 2.1 Ефективність використання ресурсів ТОВ «Волхов ЛТД»

Показники	2022	2023	Відхилення абсол.	Темп росту, %
Чистий дохід, тис. грн.	26216,00	38947,00	12731,00	48,56
Середньорічна сума активів, тис. грн.	16863,50	18205,00	1341,50	7,96
Основні засоби (середньорічна вартість, тис. грн.	8455,80	7996,00	-459,80	-5,44
Фондовіддача	3,10	4,87	1,77	57,10
Чисельність персоналу, осіб	69,00	58,00	-11,00	-15,94
Продуктивність праці, тис. грн.	379,94	671,50	292	76,74
Фонд оплати праці, тис. грн.	8147,52	8630,4	483	5,93
Середня заробітна плата, грн.	9840	12400	2560	26,02
Зарплатоємність продукції, грн.	0,31	0,22	-0,09	-28,70

Підприємство має належно організовану виробничу структуру, в якій можна виділити виробничий підрозділ, керований начальником виробництва, адміністративний підрозділ (відділ кадрів, бухгалтерія, охорона), відділ збуту, відділ постачання, відділ технічного обслуговування. На нашу думку, недоліком є відсутність в структурі відділу маркетингу, діяльність якого могла б вивести виробництво на більш високий рівень продажів.

2.2. Аналіз структури та динаміки оборотного капіталу

Управлінські рішення щодо оборотного капіталу мають базуватись на попередньому аналізі, який доцільно розпочати з оцінки його стану, структури та динаміки. Для цього застосовують стандартні методи економічного аналізу. Інформація, необхідна для аналізу, міститься у фінансовій, управлінській та оперативній звітності підприємства. Наразі нам доступна інформація за 2022 та 2023 роки, тож для аналізу моментних показників є три точки для порівняння: початок 2022 року, кінець 2022 року, який відповідає початку 2023 року, та кінець 2023 року. Для зручності, інформація подається у форматі: кінець 2021 року, кінець 2022 року та

кінець 2023 року.

Стандартами бухгалтерського обліку передбачене місце оборотних активів в 2 розділі активу балансу, статті якого заповнюються за дебетовими сальдо рахунків запасів (20-23, 25-27 рахунки), товарів (рахунок 28), розрахунків з покупцями та дебіторами (рахунки 36, 37), грошових коштів (рахунки 30, 31) та інших рахунків, що пов'язані з поточними активами та розрахунками.

Аналіз структури активів підприємства за 2022 рік показав, що за період з початку року частка оборотних активів незначно зросла, хоча і в першій, і в другій точці дослідження переважною залишалась частка необоротних активів (Додаток В). На початок 2022 року капітал в необоротних активах перевищував капітал в оборотних активах на 18,48 процентних пункти. У першому вкладено 59,24% вартості майна, а другому 40,76%. До кінця 2022 року різниця між частками скоротилась до 7,9 процентних пункти: питома вага основного капіталу зменшилась на 5,29 процентних пункти та стала дорівнювати 53,95%, а ці відсотки перемістились в оборотний капітал, тож питома вага цієї складової активів зросла до 46,05%.

До кінця 2023 року перевага змістилась до оборотного капіталу, його питома вага стала дорівнювати 53,87%, а необоротного, відповідно, 46,13% (рис. 2.2).

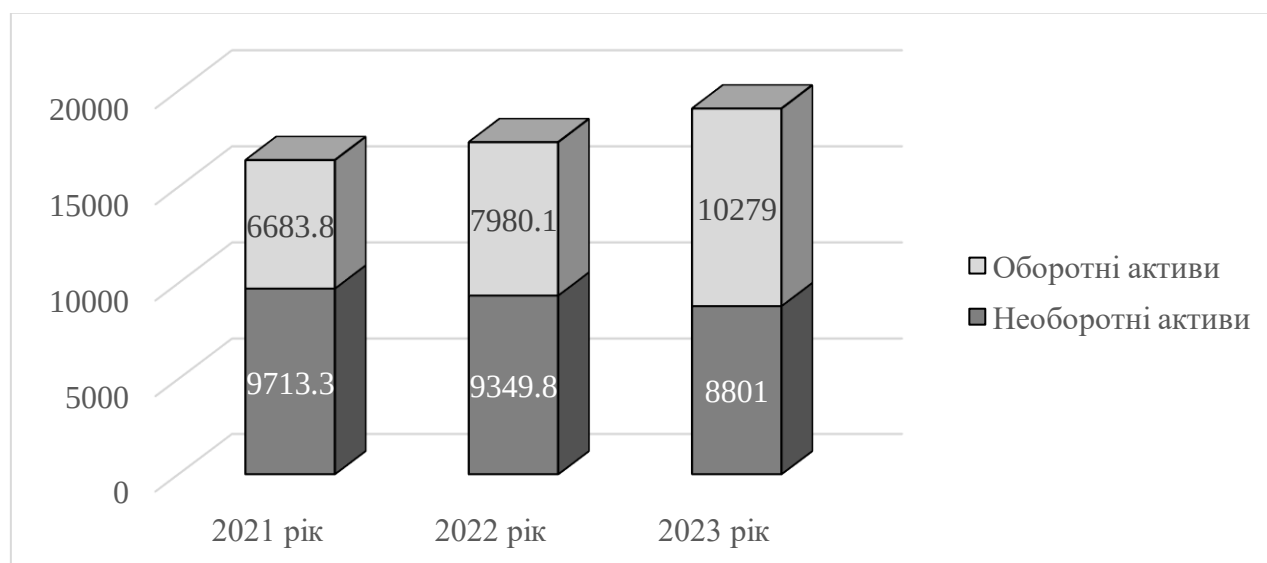

Рис. 2.2 Частка оборотних засобів в активах ТОВ «Волхов ЛТД» станом на кінець року

В цілому частка оборотних активів залишається достатньо низькою відносно інших підприємств галузі. На практиці частка оборотних активів у структурі активів підприємств харчової промисловості може становити від 60% до 80%.

Нижча частка оборотних активів може свідчити про високу оборотність запасів, що є наслідком ефективного управління запасами сировини та готової продукції та швидкої реалізації продукції з мінімальним зберіганням запасів готової продукції на складі. Оскільки підприємство виробляє печиво та іншу продукцію нетривалого зберігання, то такий підхід до управління оборотним капіталом є виправданим. Також нижча частка необоротних активів може бути ознакою достатньо жорсткої політики щодо розрахунків з дебіторами. Якщо підприємство вимагає швидку оплату від своїх клієнтів або працює за передоплатою, це знижує суми дебіторської заборгованості, а значить і загальну суму та частку оборотних активів в цілому. Виходячи з зазначеного, збільшення частки оборотних активів може розглядатись як уповільнення ділової активності підприємства, збільшення термінів реалізації продукції або пом'якшення умов взаєморозрахунків для дебіторів. Однак остаточні висновки вимагають уважного аналізу можливих причин та супутніх змін абсолютних сум основного та оборотного капіталу, динаміки залишків запасів та готової продукції на складах, отримуваного підприємством доходу тощо.

Порівнюючи динаміку абсолютних сум необоротного та оборотного капіталу бачимо, що причиною зміни структури стало збільшення вартості оборотного капіталу на 3595,2 тис. грн. за два роки та паралельне з цим зменшення необоротного капіталу на суму 912,3 тис. грн. Таким чином, сума коштів, інвестованих підприємством в оборотні активи збільшилась з 6683,8 тис. грн. станом на початок 2022 року до 10279 тис. грн. на кінець 2023 року. Збільшення відбувалось поступово: приріст становив + 1296,3 тис. грн. за результатами 2022 року та +2298,9 за результатами 2023 року.

Зменшення сум необоротних активів було не таким інтенсивним. Вони втратили у вартості 363,5 тис. грн. у 2022 році та 548,8 тис. грн. у 2023 році, що в межах природнього зношування активів та списання цього зношування через амортизацію.

Сукупний різноспрямований вплив зміни вартості активів зумовив загальне зростання вартості майна на 2682,9 тис. грн., з яких 932,8 тис. грн. додалось зв результатами господарювання у 2022 році, а 1750,1 тис. грн. – зв результатами господарювання у 2023 році. Загальна динаміка свідчить скоріше про розширення діяльності, що спричинене поживавленням ділової активності у 2023 році (що в цілому характерно для підприємств Харківської області), та спроможність підприємства утримувати та нарощувати свою частку ринку.

Оскільки предметом дослідження є оборотні активи, то особливої уваги потребує їх аналіз в структурі (рис. 2.3) та динаміці (табл. 2.2).

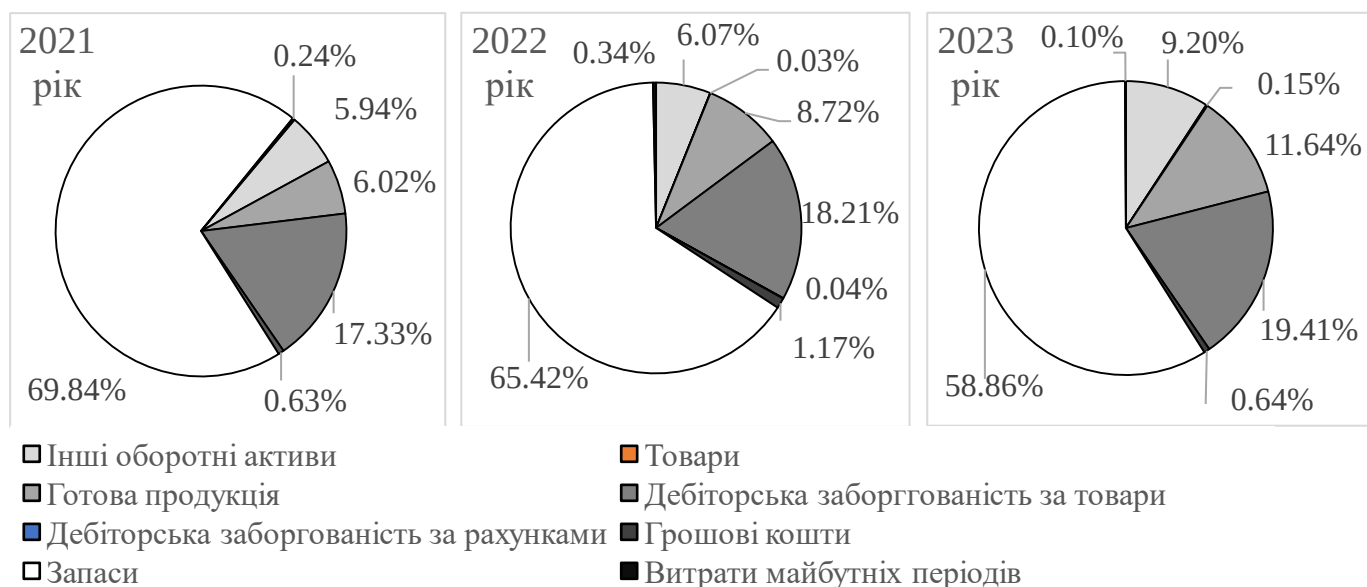

Рис. 2.3 Структура оборотних активів ТОВ «Волхов ЛТД» станом на кінець року

Традиційно для харчової галузі в структурі запасів найбільшою часткою є вартість запасів. Це обумовлено потребою в постійному забезпеченні виробництва. Однак, в середньому їх частка становить близько 40%, а у ТОВ «Волхов ЛТД» вона є зовеликою і становить у 2021 році майже 70%, хоча і знижується до кінця 2023 року майже на 11 процентних пунктів. Така велика частка запасів вказує на те, що підприємство накопичує значні обсяги сировини та матеріалів для забезпечення стабільності виробництва або через очікування зростання цін, що є характерним для вітчизняної економіки в останні роки. На початку 2022 року проблема

поглиблювалась тим, що підприємство утримувало попередньо накопичені та невикористані запаси після періоду пандемії. Тобто підприємство має достатньо високу частку заморожених коштів та великі ризики втрат через псування запасів.

Невелика частка готової продукції в межах 5-10% вказує на ефективний процес виробництва та швидкий оборот готової продукції. Підприємство виробляє продукцію, що не може зберігатися довгий період часу, працює під замовлення. Збільшення частки до майже 12% само по собі не є показником погіршення процесів реалізації продукції чи зниження попиту на неї. Оскільки залишки враховуються на дату балансу, яка припадає на передноворічні свята, збільшення залишків готової продукції може свідчити про наявність великої кількості замовлень для подарункових наборів чи просто до святкового столу.

Підприємство може мати певний рівень дебіторської заборгованості, що виникає через продаж продукції на умовах відстроченого платежу. Важливо контролювати цю заборгованість, щоб не допустити проблем з ліквідністю. В середньому у підприємств з достатньо коротким операційним циклом частка дебіторської заборгованості коливається в межах від 15% до 30%. Тож розрахункові значення питомої ваги цієї складової оборотних активів у ТОВ «Волхов ЛТД» на рівні 17-19 % у різні періоди є показником того, що підприємство має відносно стабільний і контрольований рівень дебіторської заборгованості. Тобто підприємство контролює рівень кредитних ризиків, проводить ефективну роботу з управління кредитними ризиками та збором платежів від клієнтів.

Окремою проблемою підприємства є низький рівень частки грошових коштів. Незначні суми грошових коштів автоматично визначають низький рівень термінової ліквідності. Підприємство може мати обмежені можливості для покриття поточних зобов'язань та швидкого реагування на непередбачені витрати або можливості. Зазвичай частка в структурі оборотних активів на рівні 5% - 10% є достатньою для забезпечення нормального рівня ліквідності. Однак дуже багато залежить від структури позикових засобів.

Частка інших оборотних активів на рівні 5% - 9% вважається цілком прийнятною. Це активи, які не можуть бути віднесені до інших груп. Наприклад,

депозитні рахунки, термін дії яких не перевищує одного року, передплати постачальникам або аванси, надані іншим підприємствам чи фізичним особам, що будуть повернені або використані протягом короткого терміну, суми, які знаходяться в процесі переведення між рахунками підприємства, але ще не зараховані на відповідний банківський рахунок. В будь якому випадку це активи з достатньо високою ліквідністю, які підвищують рівень загальної ліквідності, а отже, перспективної платоспроможності підприємства.

Аналіз динаміки сум оборотних активів в розрізі окремих елементів показав, що в сумі значних змін зазнали залишки готової продукції, сума збільшилась на 794,12 тис. грн., а у відсотках приріст склав +197,37 (табл. 2.2). Тобто відносно початку 2022 року сума запасів готової продукції збільшилась більше ніж удвічі.

Таблиця 2.2 Аналіз динаміки оборотних активів ТОВ «Волхов ЛТД» станом на кінець року

Елементи оборотних активів	Наявність коштів на кінець року, тис. грн.			Відхилення, тис. грн.			Темп приросту		
	2021р	2022р	2023р	2022-2021	2023/2022	2023/2021	2022-2021	2023/2022	2023/2021
Виробничі запаси	4667,30	5220,58	6049,19	553,28	828,61	1381,89	11,85	15,87	29,61
Товари	0,00	2,39	15,42	2,39	13,03	15,42	-	544,10	-
Готова продукція	402,36	695,86	1196,48	293,50	500,62	794,12	72,95	71,94	197,37
Дебіторська заборгованість за товари	1158,30	1453,18	1995,15	294,88	541,97	836,85	25,46	37,30	72,25
Дебіторська заборгованість за рахунками	0,00	3,19	0,00	3,19	-3,19	0,00		-100,00	
Грошові кошти	42,31	93,37	65,79	51,06	-27,58	23,48	120,67	-29,54	55,50
Інші оборотні активи	397,29	484,39	945,67	87,10	461,28	548,38	21,92	95,23	138,03
Витрати майбутніх періодів	16,24	27,13	11,30	10,89	-15,83	-4,94	67,07	-58,35	-30,42
Всього	6683,8	7980,1	10279	1296,30	2298,90	3595,20	19,39	28,81	53,79

Остаточні висновки про доцільність та ефективність таких змін можуть бути зроблені після аналізу оборотних активів у порівнянні з доходами підприємства. Відбулось також збільшення суми інших оборотних активів (+548,38 тис. грн. чи +138,03% до суми на кінець 2021 – початок 2022 року). Зростання сум в дебіторській заборгованості на 836,85 тис. грн. забезпечило приріст по цій статті на 72,25%. Найбільшою мірою у сумі зросли залишки виробничих запасів на 1381,89 тис. грн. у 2023 році однак приріст у відсотках склав близько третини від суми на початок 2022 року. Інтенсивність зростання по розглянутих елементах була більшою у 2023 році. В цілому це відповідає періоду загального пожвавлення активності на вітчизняному та регіональному ринках.

Зменшення сум, які враховані як витрати майбутніх періодів, на 8,26 тис. грн. за період пригальмували сукупний приріст активів, тож в сукупності зміна за період на 3595,20 тис. грн. була зумовлена різноспрямованими змінами по окремих елементах.

З огляду на занадто високу частку запасів в структурі оборотних активів підприємству слід переглянути свою політику управління запасами, щоб зменшити надлишки і уникнути витрат на зберігання. У зв'язку з цим доречним є аналіз складу та структури саме запасів, оскільки вони є неоднорідними та включають не тільки сировину та матеріали, але і покупні напівфабрикати, запасні частини, незавершене виробництво та інші елементи.

Зазначимо, що підприємство не використовує в своїй роботі покупні матеріали сільськогосподарського призначення та поточні біологічні активи. Найбільша частка у складі виробничих запасів очікувано припадає на запаси сировини та матеріалів: різні види борошна, цукор-пісок та цукрова пудра, жири (маргарин, вершкове масло), харчові дріжджі та пекарські порошки, ароматизатори та спеції, сіль, посипки та декор, горіхи та сушені фрукти, папір для випічки, картонні коробки, харчові барвники, емульгатори та стабілізатори, спеціальні миючі засоби для харчової промисловості. Їх вартість зросла з кінця 2022 року з 2450,91 тис. грн. до 3238,86 тис. грн. (рис. 2.4) Зазначимо, що в умовах інфляції зростання вартості не означає зростання фізичних обсягів. Приріст на 32,15% при рівні інфляції за підсумками 2023

року 5,1% свідчить про зростання не тільки цін закупівлі, а і про зростання фізичних обсягів запасів.

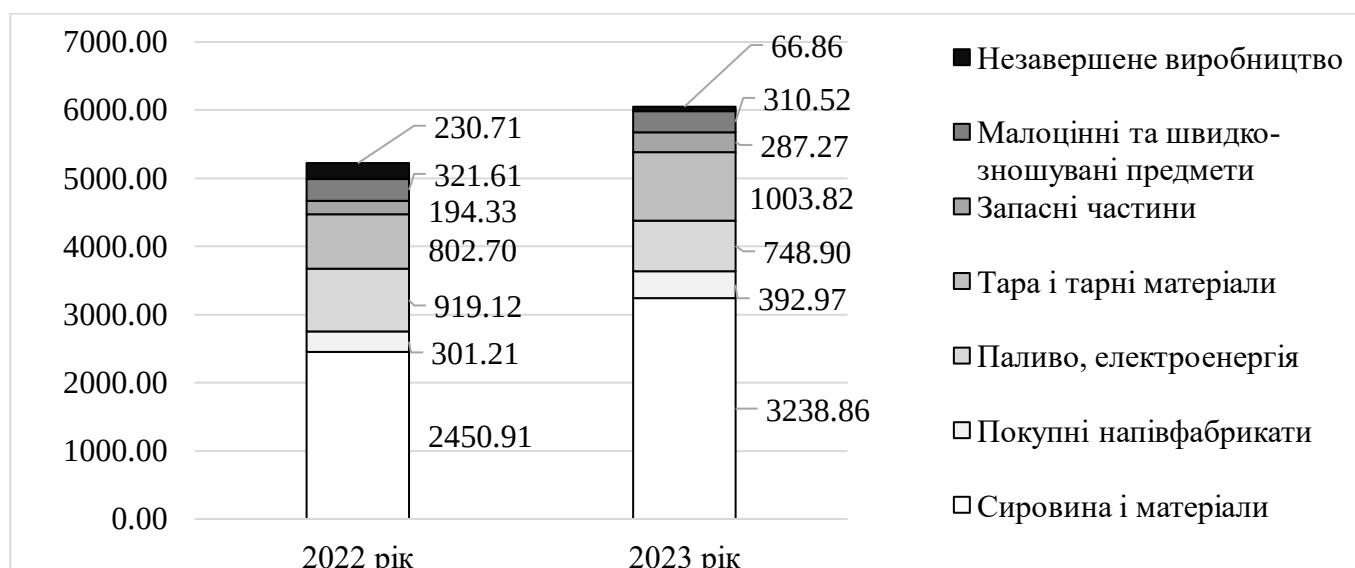

Рис. 2.4 Структура виробничих запасів ТОВ «Волхов ЛТД» станом на кінець року

Підприємство використовує для виробництва печива начинку. Зазвичай це готові фруктові начинки, які закупаються вже в готовому вигляді і потребують мінімальної обробки перед використанням, іноді консервовані або заморожені. Їх вартість враховується в статті «Покупні напівфабрикати». В сезон підприємство заповує свіжі фрукти та готує начинки самостійно, тоді вартість їх придбання враховується в статті «Сировина». Зміна вартості була незначною.

В статті паливо та електроенергія враховуються витрати, пов'язані з використанням енергоресурсів у виробничому процесі: газ для опалення пекарень, дизельне паливо для роботи генератора (використовується у разі відсутності електропостачання), бензин для транспорту, що використовується для доставки сировини, електроенергія для виробничого обладнання, освітлення приміщень, кондиціонування та вентиляції. Зменшення цих витрат пов'язано з тим, що транспортний засіб підприємство передало на потреби ЗСУ, тож скоротились витрати на бензин. Також у 2023 році у місці розташування підприємства не так часто відбувалось відключення електроенергії, тож підприємство не витрачало паливо на

генератор. Зменшення незавершеного виробництва мало ситуативний характер: на дату балансу воно перейшло в стан готової продукції.

В цілому можна зазначити, що в структурі оборотних активів є сумнівні з точки зору ефективності зміни, але остаточний висновок потребує аналізу ефективності використання коштів та їх впливу на результати діяльності підприємства.

2.3. Аналіз ефективності використання оборотного капіталу та її впливу на результати господарювання підприємства

Основною характеристикою ефективності використання оборотних коштів є їх оборотність, яка визначається як швидкість, з якою оборотні активи перетворюються в грошові кошти в процесі виробничо-збутової діяльності підприємства. Підприємства прагнуть пришвидшувати оборотність, оскільки вона свідчить про ефективне використання оборотних коштів, що дозволяє підприємству швидше отримувати грошові кошти для подальшого інвестування та забезпечення безперервності виробничого процесу. Низька оборотність може вказувати на проблеми з реалізацією продукції, накопичення запасів або неефективне управління дебіторською заборгованістю.

Інформація про доходи та витрати підприємства, а також про суму оборотних активів та його елементів, дозволяє визначити оборотність як усієї суми оборотних активів, так і в розрізі їх складових. Збільшення коефіцієнтів оборотності по усіх складових є свідомством покращення ефективності їх використання. Кожна гривня оборотних активів обернулась у 2022 році 3,58 разів, отже принесла підприємству 3,58 грн. чистого доходу, а у 2023 році сума доходу з кожної гривні в обороті збільшилась до 4,27 грн. (рис. 2.5)

Таким чином, при збільшенні загальної суми оборотних активів підвищилась і ефективність їх використання, що підтверджує зроблені нами раніше висновки про розширення діяльності та пожвавлення ділової активності.

Позитивною є динаміка і оборотності запасів. Показник, розрахований як відношення собівартості до середньорічної вартості запасів показав, що у 2022 році

кожна гривня запасів була запущена у виробництво майже 4 рази (3,96 за розрахунками), а у 2023 році більше ніж 4,5 рази (4,73 за розрахунками).

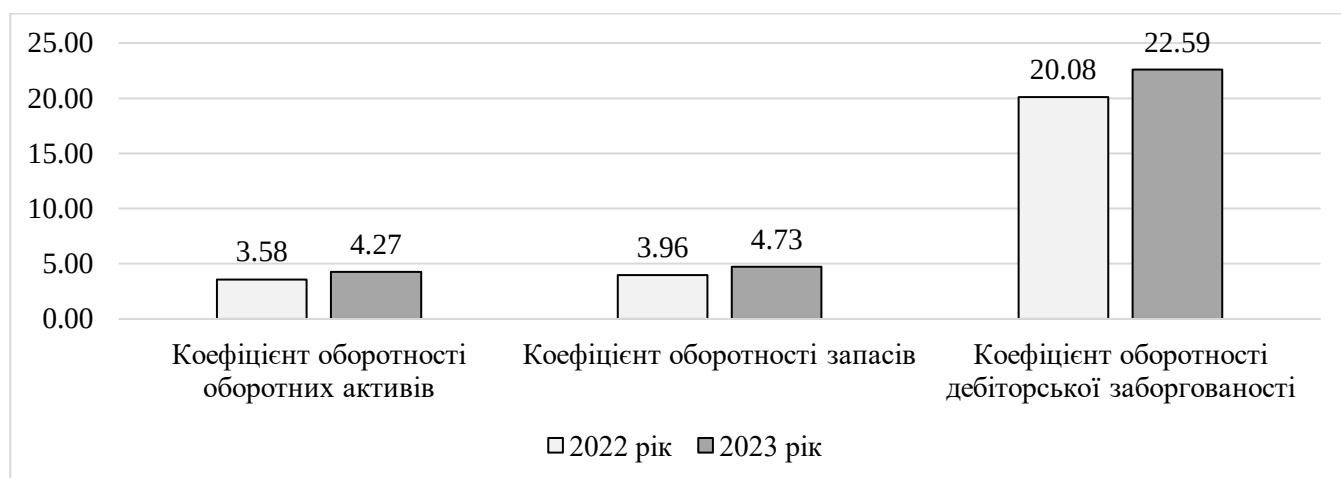

Рис. 2.5 Показники оборотності оборотних активів ТОВ «Волхов ЛТД» та їх елементів за 2022-2023 роки

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості є суттєво вищим ніж коефіцієнт оборотності запасів: 20,08 проти 3,96 у 2022 році та 22,59 проти 4,73 у 2023 році. Ми пов'язуємо це з тим, що підприємство проводить достатньо жорстку кредитну політику, яка дозволяє швидко збирати дебіторську заборгованість. З одного боку, швидке надходження коштів від клієнтів послаблює потребу підприємства в залученні додаткових коштів, необхідних для фінансування оборотних активів (зокрема запасів) та позитивно впливає на його ліквідність. В той же час виникає питання щодо відносно повільної оборотності запасів. Причиною цього може бути надлишок запасів, що призводить до повільнішого їх обороту, низький попит на продукцію, що спричиняє затримку у продажу, або є проблеми в управлінні запасами, що призводять до накопичення товарів на складі. Зважаючи на специфіку виробництва (харчові продукти, печиво нетривалого зберігання) затоварення запасами може мати серйозні наслідки для якості інгредієнтів та безпечності продукції підприємства. Однак, аналіз запасів показав, що підприємство створило запаси сировини, яка має достатньо тривалі терміни зберігання. Це пшеничне борошно (від 6 місяців до 1 року), сушені цільні спеції (2 - 3 роки), мелені

спеції (від 6 місяців до 1 року), цукор (термін зберігання практично необмежений), мед (термін зберігання практично необмежений), консервовані фрукти (від 1 до 5 років). Тож тривалість обороту запасів 92,22 дні у 2022 році та 77,09 днів у 2023 році в цілому можуть забезпечувати регулярне оновлення запасів в межах термінів їх зберігання. З позицій зниження ризиків господарської діяльності наявність запасів продуктів з тривалими термінами зберігання, по-перше, забезпечує стабільність виробничого процесу та допомагає уникнути проблем з постачанням у випадку непередбачуваних обставин. А по-друге, підприємство, створюючи запаси, зменшує ризик впливу зростання цін на ці ресурси. Вартість запасів залишається фіксованою на момент закупівлі, що дозволяє підприємству продовжувати виробництво за старими цінами, навіть коли ринкові ціни зростають. А це гарантує, що у періоди інфляції, коли ціни можуть змінюватися швидко і непередбачувано, наявність запасів гарантує, що виробничий процес не зупиниться через відсутність необхідної сировини або через те, що вона стала занадто дорогою.

Порівняння умов кредитування споживачів з умовами кредитування від постачальників дозволяє підприємству визначити найефективніший та найменш ризикований шлях фінансування своєї діяльності.

Товарний кредит від постачальників є вигідним для підприємства, оскільки не передбачає додаткових витрат на проценти, що дозволяє зменшити фінансове навантаження та покращити грошовий потік. Крім того, така форма кредитування сприяє налагодженню стабільних довгострокових відносин з постачальниками, що може призвести до отримання додаткових знижок та інших вигідних умов співпраці. З іншого боку, кредитування споживачів збільшує вимоги до обсягів фінансування, але це є необхідним для підтримки обсягів продажів та стимулювання попиту. З урахуванням цього підприємство має прагнути до балансу між сумами та оборотністю дебіторської та кредиторської заборгованості. Це порівняння зручно здійснити на графіку, де розташовані поруч тривалості обороту дебіторської та кредиторської заборгованості показують додаткову потребу у фінансуванні чи надлишок фінансових ресурсів. Якщо тривалість обороту дебіторської заборгованості перевищує тривалість обороту кредиторської заборгованості (як це відбувалося у

2023 році), це свідчить про необхідність залучення додаткових коштів для покриття розриву в грошових потоках (рис. 2.6). В іншому випадку, коли тривалість обороту кредиторської заборгованості довша (як це було у 2022 році), підприємство може мати певний фінансовий резерв, що може бути використаний для інших потреб. Тож у 2022 році 16,29 днів тривалості обороту дебіторської заборгованості повністю покривались залученням кредиторської, ще й додатково залишались кошти, які можна вважати безвідсотковим кредитом, і за рахунок яких можна придбати додаткові запаси. А у 2023 році з 22,17 днів дебіторської заборгованості тільки 16,16 днів покривались через залучення кредиторської, а забезпечення ще шістьох днів роботи потребувало додаткових коштів.

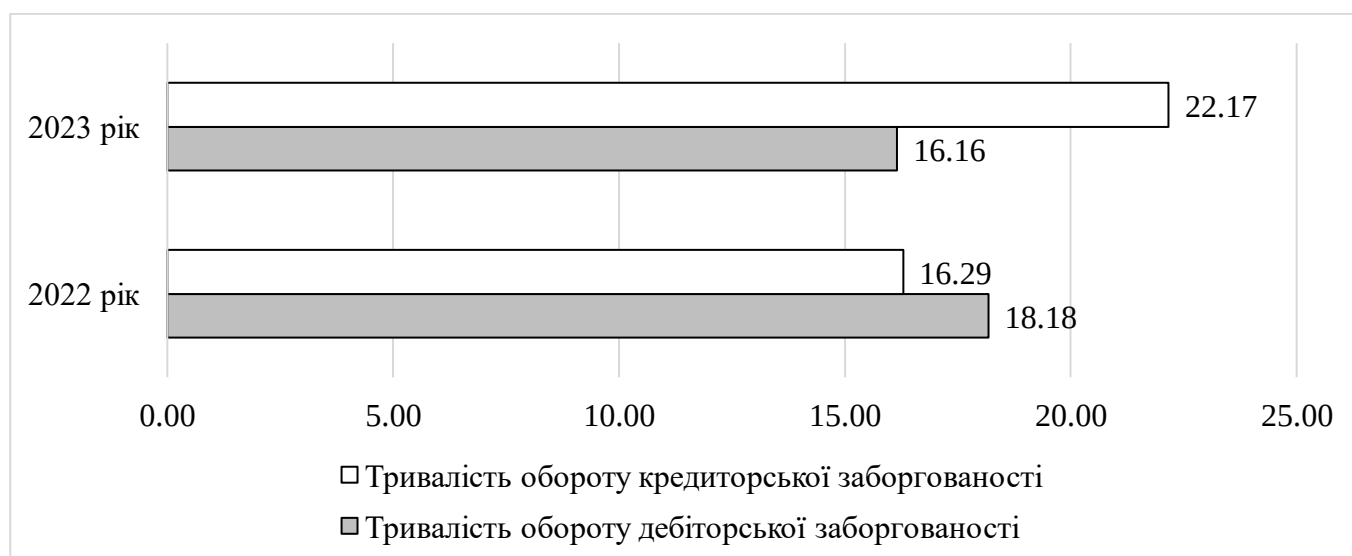

Рис. 2.6 Тривалість обороту дебіторської та кредиторської заборгованості ТОВ «Волхов ЛТД» за 2022-2023 роки

Аналізуючи зв'язок між оборотністю оборотних активів та результатами діяльності підприємства, вважаємо що перше вчиняє вплив на друге, а не навпаки. Тож здійснювати аналіз впливу змін доходу на оборотність немає сенсу, а ось визначити вплив зміни оборотності на зміну доходу буде більш доречним. Таким чином, економічна модель впливу факторів на ефективність господарювання буде такою:

$$\text{ЧД} = A_{\text{ОБ}} \times K_{\text{ОБ}} \quad (2.1)$$

Метод ланцюгових підстановок, який передбачає послідовну заміну елементів моделі на значення наступних періодів дозволяє виокремити вплив зміни вартості оборотних активів та швидкості їх обороту на суму чистого доходу.

$$\text{ЧД}_{22} = 7331,95 \times 3,58 = 26216,00 \text{ тис. грн.}$$

$$\text{ЧД}_{\text{Аоб}} = 9129,55 \times 3,58 = 32683,79 \text{ тис. грн.}$$

$$\text{ЧД}_{23} = 9129,55 \times 4,27 = 38947,00 \text{ тис. грн.}$$

Це означає, що збільшивши суму оборотних активів на 1797,6 грн. підприємство забезпечило отримання додаткового доходу у сумі 6467,79 грн. при збереженні рівня ділової активності 2022 року. А додаткове пришвидшення оборотності дало приріст 6263,21 грн. Тобто обидва фактори вплинули на результати діяльності позитивно. Окремою ремаркою зазначимо, що як в розрахунку оборотності, так і в моделі (2.1) використана середньорічна сума оборотних активів, що дозволяє врахувати зміни у вартості, що відбуватися протягом року, та брали участь у створенні чистого доходу.

Аналіз впливу оборотних активів на рентабельність має низку вад, серед яких зазначимо таку: у формуванні прибутку беруть участь багато факторів, які можуть бути мало дотичні до використання оборотних активів. Тому, на даному етапі аналізу визначати їх взаємний вплив вважаємо недоцільним.

Обсяги та структура оборотних активів впливають на ступінь платоспроможності підприємства. Механізм цього впливу полягає в здатності підприємства забезпечувати своєчасну виплату поточних зобов'язань і виконання фінансових зобов'язань перед кредиторами, постачальниками та іншими стейкхолдерами. Основні аспекти механізму включають інтенсивність оборотності активів, структуру оборотних активів та використання кредитних ресурсів.

Висока оборотність запасів, дебіторської заборгованості та інших оборотних активів дозволяє підприємству швидко перетворювати свої активи в готівку або еквіваленти, що сприяє забезпеченню ліквідності. Наприклад, швидка реалізація запасів або швидке погашення дебіторської заборгованості зменшує ризик недостатньої ліквідності.

Структура оборотних активів, в якій утримується баланс між запасами,

дебіторською заборгованістю та грошовими коштами, сприяє зниженню часу обороту активів і забезпечує потрібну ліквідність для погашення поточних зобов'язань при забезпеченні безперервності процесу виробництва.

Обсяг кредитів та зобов'язань поточного характеру дає можливість фінансувати оборотні активи, але і збільшує фінансові ризики підприємства. Це пояснюється тим, що кредити і зобов'язання поточного характеру мають визначений термін погашення, що вимагає від підприємства постійного залучення нових фінансових ресурсів для їх відшкодування. Надмірна залежність від кредитів може призвести до збільшення фінансових витрат у вигляді відсоткових платежів і фінансових витрат на залучення та обслуговування кредитів. Крім того, значний обсяг кредитів і зобов'язань поточного характеру може підвищити ризик недофінансування оборотних активів у разі збільшення потреб підприємства в оборотних коштах або зниження його платоспроможності у разі зменшення обсягів реалізації.

Для оцінки поточної та перспективної платоспроможності підприємства його оборотні активи порівнюють з короткостроковими зобов'язаннями через показники ліквідності: абсолютної, що характеризує здатність підприємства виконати свої короткострокові зобов'язання без необхідності продажу інших активів (цей показник включає грошові кошти та інші безумовно ліквідні активи, які можуть бути швидко перетворені в готівку), швидкої, яка показує здатність підприємства виконати свої поточні зобов'язання, з залученням дебіторської заборгованості (в практиці можуть залучатись і запаси, які можуть бути легко перетворені в готівку), та коефіцієнт покриття, значення якого полягає в здатності оборотними активами покрити суму поточних зобов'язань.

Оскільки в розрахунках беруть участь співставні моментні показники, є можливість порівняти показники станом на три дати: 31.12 2021 року, 31.12.2022 року та 31.12.2023 року. Як і було передбачено на підставі аналізу структури оборотного капіталу, підприємство має недостатньо грошових коштів для виконання частини найбільш термінових зобов'язань (табл. 2.3). Проте, значні суми зосереджені в дебіторській заборгованості та запасах готової продукції, які ми віднесли до групи швидко ліквідних активів. Достатньо зосереджувати в цих активах суму, на рівні 60-

70% від поточних зобов'язань, а у ТОВ «Волхов ЛТД» ці активи перевищують усю суму поточних зобов'язань. Стосовно коефіцієнта покриття можна зазначити, що його значення на рівні 9 проти 1-2 норми говорить про те, що підприємство практично не користувалось товарними кредитами чи іншими поточними зобов'язаннями, та майже усю діяльність фінансувало за рахунок власних коштів. Це свідчить про стабільність фінансового стану підприємства і його здатність фінансувати діяльність за рахунок власних ресурсів без значних витрат на платіжні зобов'язання. Динаміка до зниження показників у випадку коефіцієнта абсолютної ліквідності є фактором негативним, а у випадку інших показників – не має негативного відтінку, оскільки показники наближаються до нормативних, підприємство налагоджує більш вигідні зв'язки з постачальниками.

Таблиця 2.3 Розрахунок показників ліквідності ТОВ «Волхов ЛТД»

Показник	Станом на кінець року			Нормативне значення
	2021	2022	2023	
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,06	0,06	0,02	0,2-0,35
Коефіцієнт швидкої ліквідності	2,16	1,49	1,16	0,7-1,5
Коефіцієнт покриття	9,00	5,29	3,63	1-2

Отже ТОВ «Волхов ЛТД» є достатньо успішним підприємством в сфері малого підприємництва. Утримання стабільних обсягів діяльності протягом багатьох років свідчить про усвідомлену позицію власників щодо місця підприємства на ринку. За період дослідження підприємство наростило доходи, підвищило рівень ефективності використання ресурсів, змогло відновитись в результатах діяльності до довоєнного рівня.

Аналіз оборотних активів показав, що підприємство створило достатньо великі запаси, що, по-перше, виводить частину коштів з обороту, по-друге, підвищує ризик втрати частини запасів через псування або форс-мажорні обставини.

Підприємство покращило показники ефективності використання оборотного капіталу, що вплинуло на доходи підприємства. Однак структура оборотного капіталу не забезпечує достатнього рівня термінової платоспроможності.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ТОВ «ВОЛХОВ ЛТД»

3.1. Шляхи оптимізації структури оборотного капіталу

Проведене дослідження характеризує діяльність підприємства в цілому як позитивну. Підприємство є прибутковим, нарощує доходи, підвищує ефективність використання ресурсів. Однак, в управлінні оборотними активами були виявлені такі проблеми:

- велика питома вага запасів в структурі оборотних активів;
- недостатні залишки оборотних коштів для забезпечення термінової платоспроможності;
- перевищення тривалості обороту кредиторської заборгованості над тривалістю обороту дебіторської заборгованості, що формує додаткову потребу підприємства у фінансових ресурсах.

Велика питома вага запасів в структурі оборотних активів при тому, що знижує ризики підприємницької діяльності та забезпечує безперебійність роботи навіть в умовах криз, має негативні наслідки для підприємства з кількох причин:

По-перше, значні запаси потребують більше місця та ресурсів для зберігання, що призводить до збільшення витрат на оренду складських приміщень, оплату праці персоналу, енергоспоживання та інших супутніх витрат.

По-друге, збільшення обсягу запасів підвищує ризики псування, втрати якості або навіть повного знищення продукції, особливо якщо мова йде про продукти з обмеженим терміном зберігання. Це може призвести до прямих фінансових втрат. Крім того, в умовах періодичних обстрілів зберігання продукції в одному місці значно підвищує ризик повної втрати запасів у разі влучання, що може мати катастрофічні наслідки для підприємства, зокрема, знищення значної частини матеріальних ресурсів і порушення виробничого процесу.

По-третє, запаси є менш ліквідними активами порівняно з грошовими коштами

або дебіторською заборгованістю. У випадку необхідності термінових платежів або інвестицій компанія може зіткнутися з проблемами перетворення запасів у грошові кошти.

По-четверте, кошти, вкладені у запаси, не можуть бути використані для інших цілей, таких як інвестиції у розвиток, маркетинг, дослідження і розробки. Це означає, що потенційні можливості для зростання та інновацій можуть бути втрачені, що негативно впливає на конкурентоспроможність підприємства.

Таким чином, однією з ключових задач підприємства є оптимізація запасів, зокрема борошна, яке займає найбільшу частку запасів.

Для оптимізації залишків товарів на складі доцільно застосувати нормування, що дозволяє визначити оптимальні рівні запасів для різних категорій сировини, враховуючи попит, час постачання та витрати на зберігання. Це допоможе мінімізувати зайві витрати на зберігання, уникнути дефіциту товарів, забезпечуючи безперебійність виробничих та торговельних процесів. Нормування запасів також дозволяє ефективніше планувати замовлення та підтримувати необхідний рівень оборотних коштів, що підвищує загальну ефективність діяльності підприємства.

Норма виробничих запасів включає середній рівень запасів, що необхідний для забезпечення безперебійного процесу виробництва, а також страхові запаси, які компенсують можливі затримки у постачанні чи непередбачене збільшення попиту [14, 16]. Важливим елементом норми є також сезонні запаси, які враховують коливання попиту в залежності від пори року.

Норма запасу визначається виходячи з обсягів виробництва, частоти поставок, можливих коливань у попиті та інших факторів та встановлюється в днях: на який період повинно вистачити запасів за умов нормального споживання. Найбільшу частку в запасах займає поточний запас ($T_{\text{ПОТ}}$), який має забезпечити безперервність роботи між суміжними поставками. На підприємстві постачання за домовленістю з партнерами відбувається раз на місяць. Тож максимальна величина поточного запасу має забезпечувати роботу підприємства протягом тридцяти днів: $T_{\text{ПОТ}} = 30$ днів.

Важливою складовою запасу сировини є страховий запас. Його розмір визначається необхідністю покриття можливих затримок у постачанні або

несподіваного збільшення споживання сировини. Він забезпечує стабільність виробничого процесу та мінімізує ризик зупинки виробництва через нестачу матеріалів. Враховуючи умови, що підприємство працює в умовах війни і ризикує зазнати перерви в поставках сировини, рекомендується мати додатковий страховий запас, який може коливатися від 20 до 50% від поточного, тобто від 6 до 15 днів. Враховуючи підвищену небезпеку та консервативний підхід керівництва до запасів, пропонуємо збільшити його до 70%. Тоді, окрім основного запасу на 30 днів, який забезпечує основні потреби, запас на 21 день може служити додатковим заходом страхового резерву ($T_{\text{СТР}}$).

Оскільки в діяльності не спостерігається яскраво виражених сезонних коливань, тимчасові сплески попиту можуть бути покриті страховими запасами, тож окремо сезонний запас створювати недоцільно.

Перед запуском у виробництво підприємство проводить лабораторний аналіз кожної партії борошна, щоб визначити основні його характеристики (вологість, білок, зольність, розмір часток тощо) щоб встановити відповідність сировини стандартам якості і специфікаціям, які вимагаються для виробництва продукції відповідно до нормативних документів. Також проводиться мікробіологічний аналіз для визначення рівня мікробіологічного забруднення продукту та відповідності санітарним стандартам. Разом тривалість проведення аналізів становить 3 дні, що й буде характеризувати технологічний запас ($T_{\text{ТЕХ}}$).

Оскільки постачальники сировини знаходяться у безпосередній близькості (в Харківській області), то тривалість доставки не перевищує 1 день, тож транспортний запас становитиме 1 день ($T_{\text{ТР}}$).

Отже загальний запас підприємства визначаємо як суму елементів запасу:

$$T_{\text{ЗАГ}} = T_{\text{ПОТ}} + T_{\text{СТР}} + T_{\text{ТЕХ}} + T_{\text{ТР}} \quad (3.1)$$

Для ТОВ «ВОЛХОВ ЛТД» цей запас становитиме $30+21+3+1=55$ днів.

При одноденному обсязі виробництва 1580 кг на день (за результатами 2023 року) потреба в борошні становитиме 711 кг. Відповідно в натуральному вимірі запас

підприємства має становити 39105 кг., а у вартісному 586,58 грн., що на 1200 тис. грн. менше, ніж підприємство має наразі. Це залишок, нижче якого не варто допускати зменшення запасів і який забезпечить виробництво на тридцять днів до чергової поставки, а за необхідності додатково на 21 день, чого має вистачити для пошуку нового постачальника або вирішення проблем, що зумовили порушення термінів поставок.

Для розрахунку оптимального розміру замовлення для поповнення запасів доречно використати формулу Уілсона:

$$EOQ = \sqrt{\frac{2DS}{H}} \quad (3.2)$$

де D – річна потреба в ресурсі в натуральних одиницях;

S – організаційні та транспортні витрат по замовленню, грн.;

H – витрати на зберігання одиниці ресурсу протягом року, грн.

Відповідно до обсягів виробництва в розмірі 410000 кг. на рік, річна потреба в борошні становить 184500 кг.

Витрати по замовленню складаються з транспортних витрат та оплати праці водія та експедитора за день роботи. Середня віддаленість постачальника – 100 км. (200 км. в обидві сторони). При середніх витратах палива 10 л. на 100 км., загальна витрата складатиме 20 л., а при ціні 56 грн. за літр палива, загальні витрати на одну поїздку складають 1120 грн. Середній денний зарібок одного працівника становить 500 грн. Таким чином загальні витрати складуть 2120 грн.

Борошно потребує спеціальних умов зберігання, таких як відповідна температура і вологість. Тож в витрати на зберігання ми включили витрати на підтримку необхідного мікроклімату в складському приміщенні, витрати на управління запасами, включаючи витрати на інвентаризацію, облік і ведення складського обліку, витрати на забезпечення безпеки складських приміщень, включаючи системи безпеки, охорону і моніторинг, витрати на страхування сировини. Таким чином, середні витрати на зберігання становлять 16,4 грн. на 1 кг.

борошна. Виходячи з цього оптимальний обсяг замовлення становитиме за формулою (3.2):

$$EOQ = \sqrt{\frac{2 \times 184500 \times 2120}{16,4}} = 6907 \text{ кг.}$$

У вартості таке замовлення становитиме 103,61 тис. грн.

Таким чином, підтримання норми запасів на рівні 39105 кг. борошна з регулярними замовленнями по 6907 кг. борошна дозволяє оптимізувати залишки запасів, знизити витрати та забезпечити стабільну роботу підприємства. Підприємство матиме мінімальний розмір заморожених в запасах коштів у сумі 586,58 тис. грн. та замовлятиме раз на місяць доставку на суму 103,61 тис. грн.

Частину вивільнених з запасів коштів підприємство має залишити в ліквідній формі для забезпечення достатнього рівня термінової платоспроможності, а частину може інвестувати в оновлення основних засобів. Ми пропонуємо залишити в обороті 700 тис. грн. з 1200 тис. грн., а 500 тис. грн. інвестувати в програмне забезпечення по управлінню виробничими процесами.

Таким чином, оптимізована структура оборотних активів включатиме 49,65% виробничих запасів, 12,25% готової продукції, 20,43% дебіторської заборгованості, 7,84% грошових коштів та 9,68% інших оборотних активів (табл. 3.1). Загальна сума оборотних активів при цьому зменшиться і становитиме 9767,7 тис. грн., їх частка в загальній сумі активів зменшиться з 53,81 до 51,19%.

В розрахунках, які ми провели, не враховувались можливі зміни в активах, які можуть виникнути через інші фактори, такі як зміни в цінах на сировину, валютні коливання або зміни в умовах виробництва. Це означає, що ми використали метод елімінування для ізоляції впливу конкретного фактору на результати наших розрахунків. При настанні зазначених подій суми можуть бути перераховані за наведеним алгоритмом, що дозволить визначити новий обсяг запасів та замовлень, який в сукупності забезпечить мінімальні витрати на зберігання та оформлення замовлення та буде забезпечувати нормальний ритм роботи підприємства.

Таблиця 3.1 Аналіз динаміки оборотних активів ТОВ «Волхов ЛТД» станом на кінець року з урахуванням запропонованих заходів

Елементи оборотних активів	2023р	Питома вага	Оптимізований склад	Питома вага	Зміна вартості	Зміна питомої ваги
Виробничі запаси	6049,19	58,91	4849,19	49,65	-1200,00	-9,27
Товари	15,42	0,15	15,42	0,16	0,00	0,01
Готова продукція	1196,48	11,65	1196,48	12,25	0,00	0,60
Дебіторська заборгованість за товари	1995,15	19,43	1995,15	20,43	0,00	0,99
Дебіторська заборгованість за рахунками	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Грошові кошти	65,79	0,64	765,79	7,84	700,00	7,20
Інші оборотні активи	945,67	9,21	945,67	9,68	0,00	0,47
Разом оборотні активи	10267,70	100,00	9767,70	100,00	-500,00	0,00

Зміна структури оборотних активів вплине на показники ліквідності (табл. 3.2). Запропоновані нами заходи забезпечують підвищення рівня абсолютної ліквідності до нормативного значення. Тобто підприємство матиме достатній обсяг готівки або легко конвертованих в активи коштів, які можуть бути використані для негайного погашення поточних зобов'язань, що зменшить ризики фінансової стабільності, сприятиме підвищенню фінансової стабільності і довіри з боку кредиторів та інших зацікавлених сторін. Зазначимо також, що збільшення частки ліквідних активів знижує фінансові ризики і для засновників, оскільки при настанні форс-мажорних обставин їм легше буде вилучити ці кошти з бізнесу.

Таблиця 3.2 Розрахунок показників ліквідності ТОВ «Волхов ЛТД»

Показник	Станом на кінець року			Нормативне значення
	2023	Оптимізований склад	Зміна показника	
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,02	0,27	+0,25	0,2-0,35
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,16	1,40	+0,24	0,7-1,5
Коефіцієнт покриття	3,63	3,45	-0,18	1-2

Якщо підприємство боїться втрати вартості грошових коштів через інфляцію через «надмірну» їх частку, існує кілька стратегій, які можна застосувати для захисту капіталу та збереження його купівельної спроможності. Найбільш простими та доступними для малого бізнесу є інвестування в короткострокові фінансові інструменти:

- розміщення грошових коштів на банківських депозитах з високою процентною ставкою;
- інвестування в облігації з коротким терміном погашення, що мають низький ризик і можуть забезпечити стабільний дохід.

Наприклад, придбання облігацій внутрішньої державної позики при річному терміні погашення забезпечить підприємству 14,71%, при вкладенні коштів на 2 роки річна доходність становитиме 15,47% [41]. Такі облігації є найбільш надійними, оскільки гарантуються державою, мають високу ліквідність. Тож частину грошових коштів підприємство може витрати на придбання ОВДП, що не порушить рівень ліквідності, але забезпечить підприємству певний захист від знецінення.

Загальні витрати на забезпечення підприємства запасами за рік можна розрахувати за формулою:

$$L = S \times \frac{D}{Q} + H \times \frac{Q}{2} \quad (3.3)$$

$$L = 2120 \times \frac{409970}{6907} + 16,4 \times \frac{6907}{2} = 182471,54 \text{ грн.}$$

Витрати на закупівлю ресурсу при цьому складуть $409970 \times 15 = 6149,55$ тис. грн. на рік.

Сукупні витрати складатимуть $182,47 + 6149,55 = 6332,02$ тис. грн.

Це втрати, які враховуються у виробничій собівартості продукції. Їх оптимізація (тобто зниження з збереженням умов ефективного виробництва), забезпечить зменшення собівартості продукції, отже сприятиме підвищенню усіх показників рентабельності підприємства.

3.2. Розробка положень політики управління формуванням та використанням оборотного капіталу

Важливим кроком у забезпеченні ефективного використання ресурсів і підтримки фінансової стійкості є розробка політики управління оборотним капіталом для підприємства.

Політика управління оборотним капіталом є набором стратегій, процедур і рекомендацій, що визначають, як ефективно управляти активами і зобов'язаннями підприємства для забезпечення стійкості фінансового стану і оптимального використання ресурсів. Основні аспекти політики управління лежать у площині зв'язку між активами, зокрема оборотними активами, і джерелами їх фінансування (рис. 3.1).

Рис. 3.1 Основні аспекти політики управління оборотним капіталом підприємства (розроблено автором за [18, 40]).

В розрізі активів особливої уваги потребують управління запасами та дебіторською заборгованістю.

Основними принципами управління запасами є:

– принцип оптимального рівня запасів: запаси мають бути достатніми для забезпечення неперервності виробництва і обслуговування попиту, але не занадто великими, що призводить до зайвих витрат на їх зберігання і утримання. Таким чином можна буде досягти максимальної користі від запасів при мінімізації витрат на їх утримання;

– принцип економії і оптимізації. Всі аспекти діяльності підприємства орієнтовані на мінімізацію витрат. Мінімізації витрат на запаси можна досягти шляхом ефективного планування, управління і контролю, використанням ефективних методів управління запасами, наприклад, JIT (Just-In-Time) або EOQ (Economic Order Quantity). Проведені в попередньому розділі розрахунки демонструють доцільність застосування методів оптимізації запасів та їх спроможність забезпечити оптимальне використання ресурсів підприємства. Наприклад, розрахунки EOQ показують оптимальну кількість одиниць товару для замовлення, яка мінімізує загальні витрати на запаси, включаючи витрати на замовлення та утримання запасів. Використання методу JIT дозволяє знизити витрати на утримання запасів шляхом зменшення обсягів запасів до мінімуму, необхідного для забезпечення безперебійного виробництва;

– принцип ротації запасів. Мається на увазі збереження актуальності і якості запасів шляхом їх постійного оновлення і використання за принципом «перший прийшов - перший пішов» (FIFO). Це дозволяє уникнути застарілості запасів і зменшити ризик їх знецінення або псування;

– принцип інтеграції інформаційних технологій. Сучасні системи ERP (Enterprise Resource Planning), WMS (Warehouse Management System) дозволяють збирати, аналізувати та використовувати дані про запаси в реальному часі, сприяють зменшенню часу на планування та замовлення запасів, підвищують точність прогнозування потреб і ризику зайвих запасів, забезпечують точність і швидкість прийняття управлінських рішень. Інтеграція інформаційних технологій також сприяє зменшенню людського втручання та помилок у процесах управління запасами. Системи автоматичного контролю за запасами, моніторингу їх руху та зберігання дозволяють підприємствам оперативно реагувати на зміни в попиті та умовах

виробництва;

– принцип надійності постачання. Для забезпечення безперебійного виробництва і виконання зобов'язань перед клієнтами необхідно забезпечити стабільне постачання необхідних запасів вчасно і в достатніх кількостях.

Принципи політики управління дебіторською заборгованістю мають спрямовуватися на забезпечення ефективного управління фінансовими потоками підприємства і мінімізацію ризиків невиклати заборгованостей. Точками контролю мають бути строки погашення заборгованості, кредитний ліміт і кредитний ризик, система контролю і стягнення заборгованостей, аналіз і звітність, стимулювання ранніх платежів. Так, підприємство має чітко встановлювати терміни погашення заборгованості, що відповідають умовам контракту або домовленості з клієнтами. Важливо ретельно контролювати та прогнозувати часові рамки, щоб уникнути затримок у виплаті. Для кожного клієнта мають бути встановлені кредитний ліміт на основі його кредитної історії, фінансової стійкості і здатності до платежів.

Для клієнтів ТОВ «Волхов ЛТД» може бути запропонована така система кредитних лімітів залежно від рівня їх платоспроможності (табл. 3.3):

Таблиця 3.3 Система кредитних лімітів залежно від рівня платоспроможності клієнтів ТОВ «Волхов ЛТД»

Групи	Група 1. Клієнти з високою платоспроможністю	Група 2. Клієнти з середньою платоспроможністю	Група 3 Клієнти з низькою платоспроможністю
Характеристика	Мають стабільний фінансовий стан і добру історію платежів	Можуть мати деякі затримки в платежах, але в цілому відновлюють свої зобов'язання	Клієнти з незначним ризиком неплатежів, які можуть мати значні затримки або невиклати.
Кредитний ліміт:	До 100% від середньомісячного обороту за останні 12 місяців.	До 75% від середньомісячного обороту за останні 12 місяців	До 50% від середньомісячного обороту за останні 12 місяців
Умови використання:	Стандартні умови	Стандартні умови	Строгі умови
Строк платежу	До 30 днів	До 45 днів	до 60 днів
Моніторинг	Періодичний перегляд кожні 6 місяців	Періодичний перегляд кожні 3 місяці	Регулярний перегляд кожні 1-2 місяці залежно від історії платежів

(Розроблено автором за [15, 20, 27])

Для переходу клієнтів між групами за рівнями платоспроможності ми пропонуємо застосовувати такі критерії: стабільність платежів (при затримці клієнт може бути переведений в групу з нижчим рівнем платоспроможності), фінансові показники (зокрема динаміка річного обороту клієнта) та зміна кредитного ліміту. Так, перехід з групи 1 (Висока платоспроможність) в групу 2 (Середня платоспроможність) можливий за таких умов:

- стабільність платежів: затримка в платежах до 15 днів не частіше одного разу на півроку;
- фінансові показники: річний оборот клієнта підтверджує стійкий зріст без значних коливань (не менше +5% від попереднього року);
- кредитний ліміт: клієнт може просити про збільшення кредитного ліміту, але з мінімальними затримками в оплаті, не перевищуючи 5%.

Перехід з групи 2 (Середня платоспроможність) в групу 3 (Низька платоспроможність) відбувається за таких умов:

- затримки в платежах: затримка в оплаті більше 30 днів, або затримка неодноразова в межах одного кварталу;
- фінансові показники: зниження річного обороту клієнта на більш як 10% порівняно з попереднім роком;
- кредитний ліміт: зменшення кредитного ліміту до 50% від середньомісячного обороту, або навіть до 0% у разі систематичних затримок у платежах.

Перехід з групи 3 (Низька платоспроможність) в групу 2 (Середня платоспроможність) проходить за таких умов:

- покращення платоспроможності: покращення історії платежів без затримок протягом 6 місяців;
- фінансові показники: стабілізація оборотів та покращення фінансових показників (збільшення річного обороту на 5%);
- кредитний ліміт: повернення до попереднього рівня кредитного ліміту, що відповідає середньомісячному обороту клієнта.

Таким чином, ефективна політика передбачає моніторинг кредитного ризику та вжиття заходів для мінімізації можливих втрат.

На підприємстві має бути розроблена та впроваджена ефективна система контролю за станом дебіторської заборгованості, включаючи системи нагадувань та автоматизовані процедури стягнення боргів. Цей напрям включає в себе вжиття швидких заходів у разі прострочення платежів. Регулярний аналіз стану дебіторської заборгованості, включаючи погодження з клієнтами стану їх платежів, звітність і моніторинг фінансових показників дозволяє оперативно реагувати на можливі проблеми та вдосконалювати стратегії управління.

Ефективним заходом стимулювання своєчасних платежів є розробка інцентивних (спонукальних) програм, зокрема, надання знижок за дострокову оплату. З практики господарювання це пришвидшує оборотність дебіторської заборгованості та оборотного капіталу в цілому, сприяє покращенню ліквідності підприємства та зменшенню ризиків виникнення прострочених платежів.

За можливості підприємству варто звернути увагу на умови співпраці з постачальниками та намагатися збільшити строки кредиту до балансування їх з термінами дебіторської заборгованості, що знизить фінансові витрати по залученню додаткового капіталу.

Блок моніторингу та контролю направлений на обидва аспекти політики управління оборотним капіталом – на активи та джерела їх фінансування. Цей блок має передбачати визначення термінів проведення контрольних заходів та ключових показників продуктивності (наприклад, оборотність запасів, дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість) для оцінки результативності політики.

Регулярний аналіз і аудит політики управління оборотним капіталом має проводитись з метою вдосконалення процесів та забезпечення відповідності стратегічним цілям підприємства.

Таким чином, запропоновані нами заходи охоплюють усі елементи оборотного капіталу: запаси, дебіторську заборгованість, грошові кошти з урахуванням джерел їх формування. Через суттєвий недолік в управлінні особливу увагу ми звернули на оптимізацію запасів, обґрунтувавши недоцільність їх утримання у великих обсягах та запропонували економічно обґрунтований обсяг запасу.

ВИСНОВКИ

Виконуючи завдання, поставлені перед початком дослідження, ми послідовно виконали наступні кроки, які дозволили дійти таких висновків:

– в результаті аналізу сутності поняття «оборотний капітал» ми дійшли висновку, що існують політекономічний, фінансовий та управлінський підхід до його пояснення. Політекономічний підхід характеризує виробничу роль оборотного капіталу, його значення в створенні додаткової вартості. Фінансовий підхід акцентує увагу на матеріалізованій в активах формі оборотного капіталу. Управлінський підхід зосереджується на оборотному капіталі як на джерелі забезпечення ліквідності. Різні підходи забезпечують комплексну характеристику поняття. Оборотний капітал є неоднорідним за складом та може бути структурований за різними класифікаційними ознаками;

– вивчаючи можливі джерела формування оборотного капіталу ми визначили, що це можуть бути як власні, так і залучені на різних умовах кошти. Проблеми малого бізнесу полягають у високій вартості залучення кредитів, тому оптимальним джерелом залишається кредиторська заборгованість перед постачальниками. Зазначимо також, що за необхідності змінити вартість окремих складових оборотних активів можна шляхом трансформації одних активів в інші;

– аналіз методів управління оборотними активами підприємства показав, що кожна група оборотних активів потребує своїх специфічних методів управління. Але при цьому потрібно дотримуватись загальних принципів управління, які мають стати «керівництвом» при прийнятті управлінських рішень. Також має забезпечуватись комплексний підхід до управління як джерелами формування оборотних активів, так і напрямками їх розміщення в активах;

– ТОВ «Волхов ЛТД», на матеріалах якого проводилось дослідження, розташоване у м. Харків, є виробником печива та пряників з нетривалим терміном зберігання (30-60 діб). Підприємство працює на ринку майже 30 років, однак його частка на ринку не є суттєвою. Власники обрали для себе позицію отримувати помірні доходи при невеликих ризиках. Підприємством розроблена вдала рецептура, яка

знайшла своїх прихильників, і підприємство зробило ставку на традиційність та постійних клієнтів. Результати діяльності свідчать про в цілому ефективне управління: збільшуються доходи, підвищується ефективність використання ресурсів, підприємство вдало пристосовується до несприятливих факторів зовнішнього середовища;

– аналіз структури та динаміки оборотних активів ТОВ «Волхов ЛТД» показав, що частка оборотних активів підприємства є нижчою ніж в середньому по галузі, що свідчить про вищу відносно інших їх оборотність. Практично усі складові оборотних активів збільшились у вартості, однак з різною інтенсивністю, що зумовило невеликі зміни у структурі оборотного капіталу: зменшилась частка запасів на користь рівномірного розподілу по інших складових. Однак, частка запасів залишається достатньо високою, що свідчить про неефективне управління. Серед недоліків потрібно зазначити недостатню суму та частку грошових коштів у складі оборотних активів;

– ефективність використання оборотного капіталу визначається показником оборотності, який на підприємстві ТОВ «Волхов ЛТД» збільшився, що є позитивною характеристикою. Однак нераціональна структура оборотних активів не забезпечує достатнього рівня термінової платоспроможності. Також виявлено погіршення умов фінансування оборотних активів через зміни умов взаєморозрахунків з дебіторами та кредиторами.

– з огляду на виявлені недоліки ми пропонуємо підприємству здійснити заходи по оптимізації розміру запасів. Застосування нормативного методу дозволило визначити оптимальний розмір запасу, який забезпечить безперебійність роботи з урахуванням резерву на випадок затримки поставчань, та зменшить витрати на утримання запасів. Вивільнена сума частково має забезпечувати ліквідність, а частково може бути інвестована в активи на потреби підприємства;

– в рамках розробки положень політики управління формуванням та використанням оборотного капіталу ми запропонували перелік принципів управління а також надали пропозиції по формуванню системи кредитних лімітів та критеріїв для переходу клієнтів між групами за рівнями платоспроможності.

ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азаренкова Г.М., Журавель Т.М., Михайленко Р.М. Фінанси підприємств: навч. посіб. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Знання-Прес, 2006. 287 с.
2. Антонець О. О. Методичний підхід до управління запасами на промисловому підприємстві ./ *Бізнес Інформ*. 2013. № 11. С. 262-265.
3. Балдинюк А. Г. Управління фінансуванням оборотних активів торговельних підприємств : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.07.05. Київ, 2005. 21 с.
4. Безбородова Т. В., Даншина Т. В. Управління оборотними коштами підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 1. С. 59-62. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2017/13.pdf (дата звернення: 19.03.2024)
5. Бланк И. А. Финансовый менеджмент .2-е изд., перераб. и доп. Киев : Эльга, Ника-Центр, 2007. 528 с.
6. Бланк И.А. Управление активами и капиталом предприятия. Киев : Ника-Центр, Эльга, 2003. 448 с.
7. Гоцуляк С. М. Деякі аспекти управління оборотним капіталом підприємства. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2011. № 41(2). С. 38-44.
8. Данилків Х. П., Гембарська Н. Є., Когут-Ференс О. І. Теоретичні аспекти управління оборотним капіталом підприємств. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія "Проблеми економіки та управління"*. 2022. № 2 (10), С. 123-134 <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/oct/28854/vse-125-136.pdf>
9. Дехтяр Н. А., Дейнека О.В., Черноус Т.М. Управління оборотними активами підприємства. *Економіка і суспільство*. 2017. Випуск №7. С. 572-578
10. Донін, Є. О. Особливості сучасних підходів щодо специфіки класифікації оборотних активів підприємства. *Економіка і організація управління*. 2018. № 1. С. 75-85
11. Дробошевська Т. В., Фільштейн Л. М. Економічна сутність оборотного капіталу, його роль у фінансово-господарській діяльності підприємства. *Наукові*

записки. Вип. 12. Част. I. С. 204-207. URL: http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/4736/1/42_2012_204207.pdf (дата звернення 17.03.2024)

12. Дубей Ю. В. Шляхи підвищення ефективності використання оборотного капіталу промисловими підприємствами України. *Економічний вісник*. 2018. No2. С. 100-108 https://ev.nmu.org.ua/docs/2018/2/EV20182_100-108.pdf (дата звернення: 09.03.2024)

13. Жигалкевич Ж. М., Кам'янська О. В. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент». Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 214 с.

14. Зеличенко И. З. Методика разработки нормативов оборотных средств на промышленных предприятиях. М. : Экономика, 1970. 166 с.

15. Іляш О. І., Трофименко, О. О., Дмитренко, В. О. Методи управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Підприємництво та інновації*, 2018. (5), 40-46. URL: <http://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/65> (дата звернення 11.05.2024)

16. Карпенко Ю. В., Данильчак А. І. Практичні аспекти управління матеріальними запасами торговельних підприємств *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2022. №11 (67). С. 162-173. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/16724345344404.pdf> (дата звернення: 04.05.2024)

17. Касапова І. С. Дослідження економічної сутності категорії «оборотний капітал». *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2016. №2. С. 228-234. <http://vsed.oneu.edu.ua/collections/2016/61/pdf/228-234.pdf> (дата звернення: 15.03.2024)

18. Кірдіна О. Г. Управління оборотними активами підприємств. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2013. Вип. 43. С. 133-137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2013_43_28 (дата звернення: 10.05.2024)

19. Кобилецький В. Р. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості. *Онлайн-журнал «Financial Analysis online»*. URL: <https://analizua.com/slovnik-ekonomichnikh-terminiv/294-oborotnist-kreditorskoji-zaborgovanosti> (дата звернення:

18.04.2024)

20. Коваленко О.В. Підвищення ефективності формування і використання оборотного капіталу підприємства. Інфраструктура ринку. Випуск 2016. №1. С. 133-139. URL: http://market-infr.od.ua/journals/2016/1_2016_ukr/24.pdf (дата звернення 10.05.2024)

21. Корнійчук Г. В. Моніторинг у системі управління фінансовим потенціалом підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 13. С. 26–31.

22. Косарева І. П., Великий Ю. М., Капустенко Ю. М. Теоретичні основи систематизації поняття «оборотний капітал» та характеристика його складових елементів. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск №16. С. 382-388 URL: http://economyandsociety.in.ua/journals/16_ukr/58.pdf (дата звернення: 11.03.2024)

23. Косова Т. Д., Роганова Г.О. Фінансовий механізм управління оборотними коштами підприємств: моногр. ДонНУЕТ імені Михайла Туган-Барановського. Донецьк, 2013. 232 с.

24. Кошельок Г. В., Малишко В. С., Малікова І. П. Факторний аналіз ефективності використання оборотних коштів підприємства. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2018. Вип. 5. С. 67–72

25. Крейнина М. Н. Финансовый менеджмент : учеб. пособ. М. : Дело и сервис. 2001. 324 с.

26. Круш П. В., Мастюк Д. О. Еволюція теоретичних підходів визначення сутності капіталу підприємства. *Національний Технічний Університет України «КПІ»*. 2015. Вип. № 12. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.12.2015.45314>

27. Купріна Н. М., Рудюк І. Аналіз підходів до сутності та класифікації дебіторської заборгованості підприємства *Економіка харчової промисловості*. 2017. Вип. 2. Т.9. С. 24-32.

28. Купріна Н.М., Котобан І.О., Тофаніло О.А., Скіпор Р.Є. Особливості аналізу оборотних активів підприємства в сучасних умовах. *Економіка харчової промисловості*. 2018. Том 10. Випуск 4. С. 39-47.

29. Левицький В. В. Головні аспекти вдосконалення процесу управління формуванням та використанням оборотних активів підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2010. Вип. 30. С.185-187.

30. Літвінов О. С. Управління оборотним капіталом підприємства. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. Збірник наукових праць. 2021. № 7-8 (284-285). С. 103-108. DOI:10.32680/2409-9260-2021-7-8-284-285-103-108. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2021/284-285/pdf/103-108.pdf> (дата звернення: 08.03.2024)

31. Маркс К. Капитал: Критика политической экономии : В 3 т. М.: Политиздат, 1988. Т. 2., кн. 2: Процесс обращения капитала. 654 с.

32. Милль Дж. С. Основы политической экономии с некоторыми приложениями к социальной философии. М. : Эксмо, 2007. 1040 с.

33. Мінімальна зарплата в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/>

34. Мінфін: За час дії воєнного стану в межах Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» видано 42847 пільгових кредитів на 170,5 млрд грн. : Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_chas_dii_voiennogo_stanu_v_mezhakh_derzhavno_i_programi_dostupni_kreditiv_5-7-9_vidano_42847_pilgovikh_kreditiv_na_1705_mlrld_grn-4345 (дата звернення 12.03.2024)

35. Насібова О. В., Придатченко Б. Ю. Теоретичні аспекти оптимізації оборотних коштів підприємства. *Економіка та суспільство*. 2018. Вип. № 18 С. 794-801. URL: http://economyandsociety.in.ua/journals/18_ukr/111.pdf (дата звернення: 11.03.2024)

36. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ Міністерства фінансів України від 28 лютого 2013 р. № 336/22868. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>. (дата звернення: 07.03.2024).

37. Ножова Г. М. Методичні підходи до визначення стратегії управління

оборотним капіталом на підприємствах. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія "Економіка". 2015. Випуск 1 (45). Т.2. С.231-233

38. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>

39. Пархоменко О.П. Оборотно-капітальний оборотний капітал в умовах глобальних викликів: формування та використання : монографія. Луганськ :Вид-во «Ноулідж», 2012. 216с

40. Пельтек Л. В., Писаренко С. М. Методологічні аспекти формування системи управління оборотними активами підприємства. *Вісник Запорізького національного університету*. 2010. № 1(5). С. 43-49. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2021/83.pdf (дата звернення: 14.03.2024)

41. Первинний ринок ОВДП : НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/primary-ovdp-chart> (дата звернення 03.05.2024)

42. Перевозова І. В., Татчин С. Г. Алгоритм управління оборотними активами промислових підприємств. URL: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.4757059> (дата звернення: 24.03.2024)

43. Пікуліна О. В., Бобиль В. В., Мовчан М. В. Сучасні методи аналізу та управління виробничими запасами. *Науковий вісник ДДУВС*. 2021. № 3 (112). С. 304–310. DOI: 10.31733/2078-3566-2021-3-304-310. URI <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/14708>

44. Поддєрьогін А. М., Білик М.Д., Буряк Л.Д. Фінанси підприємств : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2004. 546 с.

45. Радзіховська, Ю. М. and Уманська, В. Г. *Роль фінансово-економічного аналізу в системі діагностики детермінантів управління капіталом підприємства. Ефективна економіка*. 2021. № 7. С. 1-12. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.7.81.

46. Сіфурова А.І. Оборотно-капітальний оборотний капітал та оборотні активи підприємства: суть, взаємозв'язок, особливості формування та використання. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2017. Вип. 2(26). С. 62-74.

47. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов (книги I–III) ; пер. з англ. Е. М. Майбурда. М. : Наука, 1993. 572 с.

48. Собчишин В. М., Драчук С. О., Джангіров О. Г., Домбровський А. Ю.

Управління дебіторською заборгованістю підприємства з метою уникнення кризи неплатежів. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8320> (дата звернення: 25.03.2024). DOI: [10.32702/2307-2105-2020.11.58](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.11.58)

49. Сорока Р. С. Обіговий капітал: генезис, сутність та функції. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2007. Вип. 17.2. С. 213-220 URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/17_2/213_Soroka_17_2.pdf (дата звернення: 09.03.2024)

50. Сорока Р. С. Формування та ефективність використання оборотного капіталу торговельних підприємств : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.07.05. Львів, 2005. 23 с.

51. Статистика фінансового сектору : НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення 15.03.2024)

52. Тютюнник Я. В. Сучасні підходи до визначення економічної сутності оборотних активів підприємства. *Економіка та держава*. 2021. № 4. С. 157–162. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.4.157

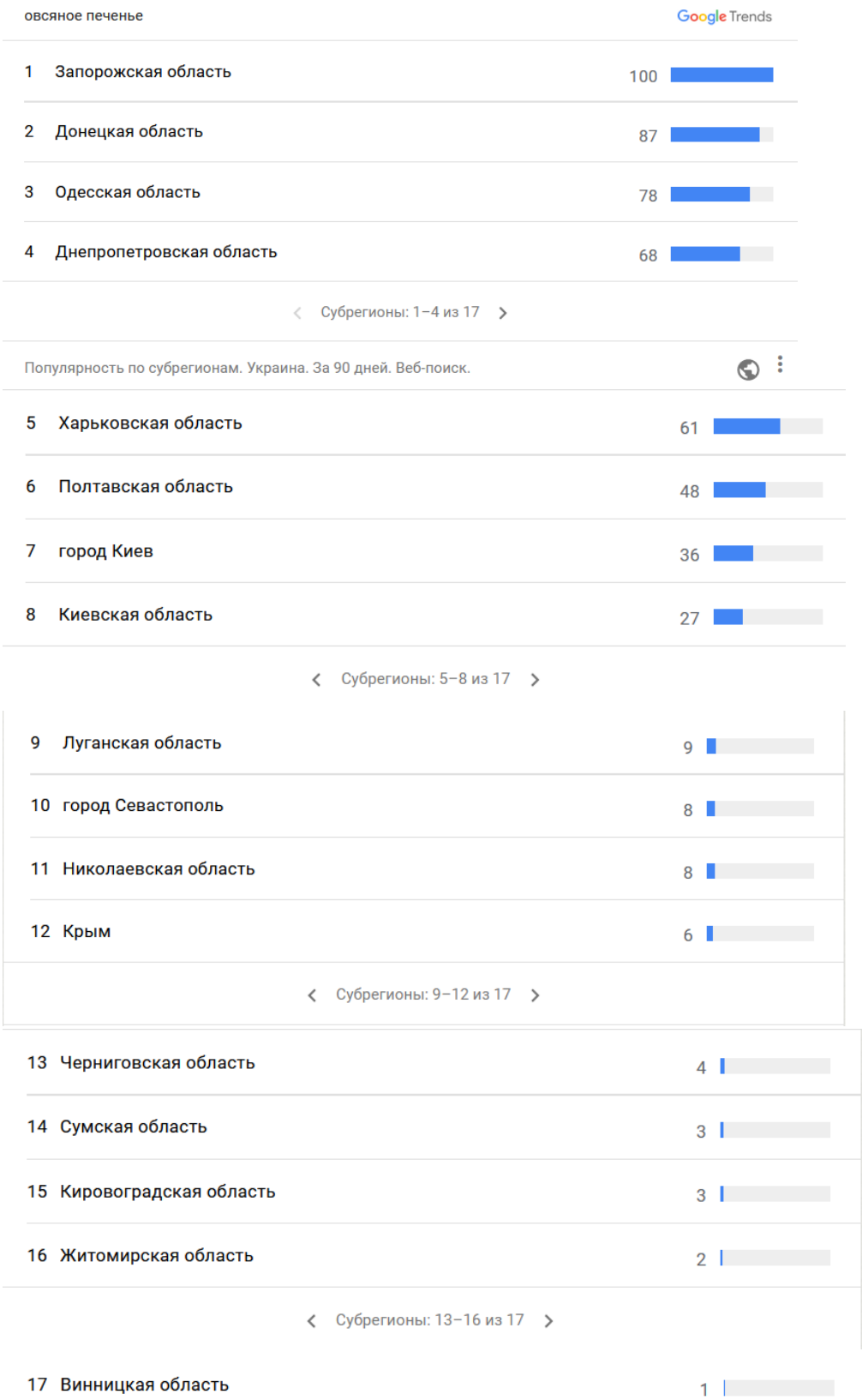
53. Хаустова І.Є. Актуальні проблеми управління оборотними активами підприємства. *Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Економічні науки* 2018. №19(1295). С.64-67

54. Чорногуз Л. П. Особливості управління оборотним капіталом торговельних підприємств. *Ефективна економіка*. 2010. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=311> (дата звернення 17.03.2024)

55. Шевченко Н. В., Мельник С. І. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник у схемах і таблицях. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 224 с.

ДОДАТКИ

Статистика пошукових запитів в Google станом на 05.04.2024 року

Додаток Б

Таблиця Б.1. Показники рентабельності виробництва ТОВ «Волхов
ЛТД» за 2021-2023 роки, %

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Зміна показника		
				2022- 2021	2023- 2022	2023- 2021
Рентабельність виробництва	19,85	20,58	24,99	0,74	4,41	5,15
Рентабельність операційної діяльності	2,01	1,32	1,58	-0,69	0,26	-0,43
Рентабельність активів	2,10	1,44	2,32	-0,66	0,88	0,22
Рентабельність власного капіталу	2,20	1,55	2,67	-0,65	1,12	0,47

Додаток В

Аналіз активів ТОВ «Волхов ЛТД» за 2021-2023 роки

Активи підприємства	2021		2022		Відхилення 2022 від 2021		2023		Відхилення 2023 від 2022		Відхилення 2023 від 2021	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	в структурі	тис. грн.	%	тис. грн.	в структурі	тис. грн.	в структурі
Необоротні активи	9713,30	59,24	9349,80	53,95	-363,50	-5,29	8801,00	46,13	-548,80	-7,83	-912,30	-13,11
Оборотні активи	6683,80	40,76	7980,10	46,05	1296,30	5,29	10279,00	53,87	2298,90	7,83	3595,20	13,11
Виробничі запаси та НЗВ	974,70	5,94	1052,00	6,07	77,30	0,13	1756,00	9,20	704,00	3,13	781,30	3,26
Готова продукція та товари	986,90	6,02	1516,00	8,75	529,10	2,73	2249,00	11,79	733,00	3,04	1262,10	5,77
Дебіторська заборгованість та грошові кошти	4683,30	28,56	5352,00	30,88	668,70	2,32	6238,00	32,69	886,00	1,81	1554,70	4,13
Інші активи	38,90	0,24	60,10	0,35	21,20	0,11	36,00	0,19	-24,10	-0,16	-2,90	-0,05
Всього	16397,10	100,00	17329,90	100,00	932,80	0,00	19080,00	100,00	1750,10	0,00	2682,90	0,00